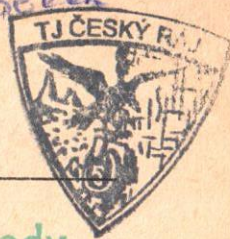

T. FLANDERSKA

SEVEROČESKÉ MUSEUM
PŘÍRODOVĚDECKÉ ODDĚLENÍ

Státní ochrana přírody

Zpravodaj

Handwritten signature

GUSTAV GINZEL

EMIL NOVÁK

29

TOPOGRAFIE SKAL
JIZERSKÝCH HOR

Metodická pomůcka pro dobrovolné spolupracovníky
Severočeského musea
a členy kroužku přátel Jizerských hor při Severočeském museu

NEPRODEJNÉ!

Rediguje: Miloslav Nevrlý, promováný biolog

5

LIBEREC 1962

14830413
88

Z německého originálu přeložil a doplnil

Miloslav Nevrlý

PŘEDMLUVA

Všichni lidé, kteří znají Jizerské hory, jistě dosvědčí, že autoři této knížky se podjali úkolu nad jiné těžkého, nevděčného a možno říci sisyfovského. Protože v kraji tisíců kamenů, skalek a skal, které seřazeny od pouhých balvanů až po skalní stěny několik desítek metrů vysoké, by tvořily plynulou řadu žulových útvarů tak charakteristických pro toto území Čech — je nesnadné rozhodnout, které z těchto skal je nutno do práce zařadit a které je možno vypustit. Nesnadné i z toho důvodu, že při vybírání skal se autoři řídili několika hledisky, poněvadž jejich práce nemá sloužit zájmům pouze jedné, úzce zaměřené skupiny lidí, ale všem, kteří se o Jizerské hory zajímají. Je samozřejmé, že jako v kterémkoli jiném konání, i zde byla práce ovlivněna relativností měřítek: z jižní a východní části hor, tedy z území, kde se větší žulové útvary vyskytují jen ojedinele, jsou totiž uváděny skály, kterým by jen málokdo věnoval pozornost, kdyby byly přesazeny třeba do skalnatých oblastí západní části Jizerských hor, kde se zase naopak vyskytují mohutné, bezejmenné žulové bloky, které v práci vůbec uvedeny nejsou, i když by na jiných místech tvořily výraznou a důležitou dominantu krajiny.

Hlavním cílem práce je přírodovědecké poznání Jizerských hor, které jsou po této stránce velmi opomíjeny. V tomto směru nesleduje práce nic víc, než je uvedeno v titulu, totiž pouze obeznámit zájemce s topografií těchto skal, která je nutná k další práci. Věříme, že logický protějšek této publikace, totiž vlastní geologické zpracování žulových útvarů i celého masivu Jizerských hor, budeme mít ještě příležitost v této knižnici otisknout. Z tohoto důvodu jsou v textu uvedeny i skály, které sice nevynikají mohutností a strmostí, ale mohou být zajímavé s hlediska zkoumání geologického. Autoři měli na mysli různé formy rozpadu žuly (např. tzv. skalní hrnce, čili „obětní mísy“, o kterých se dříve soudilo, že vznikly činností lidí a byly, před mnoha tisíciletími, určeny ke kultovním účelům pohanských obyvatel, applitové žíly, různé bizarní útvary apod.

Oba autoři - velcí milovníci a znalci Jizerských hor a zároveň i zkušení horolezci nezapomněli samozřejmě ani na lidi, které skály zajímají z jiné stránky než z přírodovědecké - na horolezce. Vzhledem k tomu, že žulové skály Jizerských hor, pro které dosud nebyl ještě nikdy vydán horolezecký průvodce, jsou i z nejkrásnějších

a nejrozsáhlejších cvičných žulových terénů v Čechách, je tato snaha velmi záslužná. Horolezectví v Jizerských horách má tradici starou již mnoho desítek let a na tomto místě by mělo být vzpomenuáno jména horolezce Rudolfa Kauschky, který byl po této stránce ve dvacátých letech nekorunovaným objevitelem Jizerských hor a kapitoly jeho knihy *Wandern und Klettern* nejsou jen popisem některých horolezeckých výstupů, ale i osobním vyznáním lásky k Jizerským horám.

Další skupina lidí, pro kterou autoři svou práci psali, jsou turisté. A poněvadž, jak bude dále v textu uvedeno, ještě mnoho lidí vlastní a používá Matouschkovu mapu Jizerských hor, která uvádí značně množství skal a kamenů a to mnohdy i méně důležitých, museli se autoři v práci zmínit i o těchto nenápadnějších útvarech. Ale i tak zůstalo stranou mnoho skal a kamenů, jejichž název na Matouschkově mapě končí sice slovem „-stein“, ale které jsou ve skutečnosti pro topografii skutečných skal bez významu. A protože je tato práce vůbec prvním podobným dílem vydaným v češtině, bude jistě čtenáře zajímat i nové české názvosloví těchto skal.

A konečně jsou tyto stránky věnovány obyčejným milovníkům a obdivovatelům Jizerských hor a pisatelé věří, že právě jim způsobí radost z nalézání věcí dosud jim neznámých, z tiché samoty a ze sluncem vyhřátých hrubých skal, které i bez této knížky budou na podzim stejně tajemně svítit z barevných bukových lesů Jizerských hor.

Miloslav Nevrlý

ÚVOD A VŠEOBECNÝ PŘEHLED

Bylo pro nás radostným úkolem přispět do této knižnice prací, která ukazuje další charakteristickou tvář Jizerských hor — svět skal a skalních věží. Marně bychom ovšem v Jizerských horách hledali rozlehlá skalní města, jaká nalezneme v oblastech pískovcových nebo ohromně skalní masivy tatranské; nenajdeme zde ani obnažené jámy a doly a rozsáhlá suťová pole jaká známe ze sousedních Krkonoš. Jizerské hory mají celkem jednotnou geologickou stavbu — masiv je vesměs tvořen velmi hrubozrnnou jednoslídou, řídkěji dvojslídou (hřeben *Černé Studnice*) žulou, čedičem, vápencem, horninami série rülové aj. Jizerské hory nebyly ve starších čtvrtohorách zaledněny a to ani pevninským ledovcem skandinávským ani ledovci místními, jejichž činnosti např. vděčí Krkonoše za vznik již zmíněných jam, jako Labského a Obřího dolu, Kotelných nebo Sněžných jam apod. Díky této skutečnosti nalezneme v Jizerských horách, typických středohorách s nejvyšší nadmořskou výškou 1127 metrů většinou pouze vypreparované žulové skalní bloky nejrůznější velikosti.

Zatímco mírněji skloněné východní a jižní svahy Jizerských hor i střední náhorní planina patří rašeliništím nebo stanovištěně původním či druhotným lesům smrkovým, k severu a západu spadají Jizerské hory do údolí strmými svahy porostlými bukojedlovými, resp. dnes již pouze bukovými lesy. A právě v této oblasti nalezneme většinu skal a zároveň i skály nejmohutnější. Některé z nich dosahují výšky stěny (samozřejmě pouze stěny údolní) až 80 metrů. Terén v těchto místech je téměř neschůdný a tak některá z těchto míst patří k nejméně navštěvovaným a porostně nejzachovalejším místům Jizerských hor. To ovšem neznamená, že v ostatních částech Jizerských hor by se skalní útvary nevyskytovaly. Nedosahují jen oné hustoty a mohutnosti jako v oblastech uvedených, ale i zde mnohé z nich jsou geomorfologicky velmi zajímavé.

Uvědomujeme si, že výběr skal a kamenů zařazených do této práce je subjektivní. Rukopis pročetlo několik vlastivědných pracovníků a dobrých znalců Jizerských hor a za jejich upřímný zájem a připomínky jim na tomto místě co nejsrdečněji děkujeme.

Několik slov je nutno říci i k vymezení Jizerských hor tak, jak jsme ho pro účely této práce provedli. Snažili jsme se o záběr co

nejširší a tak kromě vlastního masivu Jizerských hor, který není nutno specifikovat, jsou v práci uvedeny i skalní útvary z podhůří nebo dokonce z měst (Jablonec n. Nis. aj.), pokud jsou známé či přírodovědecky zajímavé a významné; v závěru práce jsou uvedeny i skály ležící zcela mimo hory v nitru frýdlantského výběžku. Zařazujeme tedy samozřejmě i hřeben Černé Studnice, přechodnou oblast Císařského kamene apod.

Jizerské hory leží ovšem jen zčásti na území naší republiky. Část pohoří i s jeho nejvyšším bodem a nejvyšším hřebenem leží za hranicemi našeho státu v Polské lidové republice. I zde nalezneme skály, které nemají ale zdaleka takový význam jako skály naše. Některé z nich jsou známé pouze pověstmi, které se k nim vážou (*Abendburg, Altes Schloss, Mohennrichfelsen* aj.), jiné jen turisticky (*Grosser a Kleiner Hochstein* aj.). Jediná skála, která podle KAUSCHKY 1924 přichází v úvahu pro horolezce jsou *Theisensteine* (polsky *Cicha Równia*) nad osadou Orle (něm. Karlsthal nad údolím Jizery: skála je ovšem i snadno přístupná turisticky, ale se skalami našimi se srovnávat nedá.

Jizerským horám věnovala svou pozornost i **Státní ochrana přírody** a v roce 1960 zde bylo vyhlášeno výnosem Ministerstva školství a kultury 19 státních přírodních rezervací o celkové ploše 2500 hektarů (podrobnosti viz Úřední list ČSSR, částka 35, 36, 38 z roku 1960). Skály, které v této práci uvádíme, se vyskytují celkem v 11 rezervacích, při čemž šest z těchto rezervací (*Oldřichovský Špičák, Poledník, Štolpichy, Frýdlantské cimbuří, Paličnick, Tišina*) je zaměřeno takřka výhradně k ochraně skalnatých terénů západních a severních svahů hor s prastarými bukovými porosty, jak jsme o nich psali výše. Plná ochrana je zde na místě jednak pro krásu a zachovalost tohoto území i proto, že eventuální odlesnění (dosavadními způsoby přibližování dřeva není možné dřevní hmotu z některých míst vůbec dopravit k cestě) by znamenalo na strmých svazích katastrofu. Půda by byla zakrátko vodou odnešena a znovuzalesnění by již nebylo proveditelné. Některé plochy v těchto rezervacích jsou přísné, jiné jen chráněné a zákonnými ochrannými podmínkami je stanoveno, že „na území rezervace jsou veškeré lidské zásahy vyloučeny a veřejnosti jsou přístupny pouze značené cesty a pěšiny a to pouze pro pěší.“ Každý, kdo tyto podmínky neoprávněně porušuje, se vystavuje trestnímu stíhání.

Žulové skály Jizerských hor jsou zajímavé nejen po stránce geomorfologické, ale jsou i přitažlivým **horolezeckým terénem**. Svým způsobem je tento terén v Čechách a i v celé republice ojedinělý. Horolezecké skály jsou roztroušeny nepravidelně po západních a severních úbočích hor, a tak kromě vlastního lezení vyžaduje jejich

návštěva i dobrou orientaci a namáhavější a delší příchod ke skalám v horském terénu, tedy věc z cvičných důvodů velmi užitečnou. Jizerské hory se tím tedy liší od snadných nástupů v pískovcových skalních městech. Oblíbený je jedno- nebo dvoudenní horolezecký přechod hor spojený s lezením nejvýznačnějších skal. Horolezci jsou Jizerské hory vyhledávány hlavně na podzim a v zimě, kdy z povětrnostních důvodů není možno lézt na pískovci. Zamrzlé vodopády jsou vhodné k nácviku ledové techniky.

Skály jsou klasifikovány podle Welzenbachovy stupnice s nejtěžším stupněm VI a délka výstupů se pohybuje od pěti do osmdesáti metrů. Na většině věží jsou umístěny vrcholové knížky a délka nutného slánění nepřesahuje 15 metrů. Skoby a kruhy jsou stabilně zatlučené nebo zavrtané; zvláštností Jizerských hor je lezení po strmých plotnách, kde jediné stupy a chyty tvoří vystupující krystalky živce v hrubozrnné žule. Po této stránce jsou nejzajímavější lokality č. 15, 79, 5, 10, 95, 16, 84, 43, 10.

Připojujeme soupis horolezecky nejvýznamnějších skal, seřazených podle důležitosti. Ostatní méně významné horolezecké skály jsou uvedeny až přímo ve vlastní práci. Čísla v závorkách označují číslo skály v textu: *Zvon* (92), *Sviní kámen* (84), *Nos* (50), *Kohoutí hřeben* (15), *Kazatelna* (48), *Věž grálu* (5), *Čarostřelec* (67), *Frýdlantské cimbuří* (43), *Uhlířova čapka* (95), *Divá Maří* (63), *Mechová věž* (9), *Kuří věže* (17), *Kozel* (79), *Kovadlina* (96), *Hlídači* (52, 53, 54), *Zevloun* (49), *Temná věž* (100), *Stojka* (58), *Červené skály* (80), *Jeskynní věž* (61), *Špičatá věž* (7), *Ostrý roh* (87), *Zahradní věž* (60), *Čertovy skály na Černé Studnici* (125), *Sněžné věžičky* (71), *Čertův kámen na Černém vrchu jizerském* (32), *Skalní brána na Černostudničním hřebenu* (128),

Protože většina skal se nalézá v přírodních rezervacích, je sportovní horolezectví povoleno jenom členům horolezeckých oddílů a je vázáno na povolení Státní ochrany přírody (*adresa: SÚPPOP, Praha III, Valdštejnský palác*).

Pro oblast Jizerských hor funguje **Horská služba**, která dozírá na dodržování ochranných podmínek, pečuje o bezpečnostní zařízení v horolezeckých terénech a vyhlídkových místech, o vrcholové knížky a poskytuje příslušné informace. V případě nehod ve skalách nebo pohřešování se lze obrátit na oblastní služebnu (*Liberec IV, Na pláni, telefon 3814*) nebo na chaty se stanicemi Horské služby (*Královka, telefon Jablonec 8321* — pohotovost stála; *Kristiánov [Liščí bouda], chata Severák v Janově, přehrada Souš, Jizerka* — pohotovost n e d ě l n í). Kromě toho poskytuje oblastní služebna v Liberci na požádání odborný průvod a výklad v oblasti Jizerských hor.

SOUHRN DOSAVADNÍCH PRACÍ

Způsobem, jakým publikujeme v této práci, nebyly Jizerské hory dosud nikdy zpracovány. Žádné souborné dílo o skalách, tomto svě-
bytném prostředí Jizerských hor, nebylo dosud vydáno. Jména ně-
kterých skal se samozřejmě objevila ve všeobecných nebo i detail-
nějších studiích geologických, geomorfologických (CHÁBERA 1955,
LETOŠNÍK in litt.) a vlastivědných a některé skály byly a jsou zná-
my turistům jako vyhlídkové nebo orientační body, ale v průměru
je jejich znalost mizivá. Zmíníme se tedy krátce o některých nej-
významnějších pracích, které se skalami Jizerských hor zabývají.

Největší pozornost věnoval skálám Jizerských hor horolezec Ru-
dolf KAUSCHKA a to ve své knize *Wandern und Klettern* (1924?)
na str. 96—143, resp. 211—231. Kromě náladových líčení skal a je-
jich okolí připojuje i popis některých horolezeckých cest, historie
prvovýstupů a v úvodu knihy i osudy takřka všech horolezců, kteří
do té doby v Jizerských horách „působili“. Výčet skal není ovšem
zdaleka úplný a Kauschka uveřejňoval svoje dojmy z Jizerských
hor i v tehdejší denním tisku. Doporučujeme Kauschkovu knihu
každému, kdo se zajímá o přírodní krásy Jizerských hor. Jeho dílo
zůstává ojedinělým pokusem o zachycení rozmanitosti a krásy
skalních terénů hor.

Nesmírnou prací pro poznání Jizerských hor vykonal i Josef
MATOUSCHEK. Jeho životním dílem je mapa v měřítku 1 : 50 000
(*Spezial-Karte von Jeschken- und Isergebirge*, 1927), která dosud
nebyla překonána. Nalezneme zde zakresleny desítky skal, které
v naší práci uvádíme (v oddílech A a B) a ještě více je těch, které
jsme pro jejich bezvýznamnost vypustili. Z nich v krátkém přehledu
uvedme opět jen několik nejdůležitějších, resp. známějších (použí-
váme pouze názvů německých, protože české názvosloví těchto
skalek a kamenů neexistuje): v oblasti Paličnicku *Windmühlstein*;
Hemmstein u Smědavy s vytesaným letopočtem 1816; *Weissbach-
haufelsen* v povodí Bílého potoka; *Roubitschekfels*, *Hochstandstein*
na Zeleném vrchu; *Röders Nagel*, *Steinköppl. Unt. Tabakstein* vý-
chodně od přehrady Souš; *Weisser Stein*, *Kalte Kuchel* západně od
této přehrady; *Kohlstein* nad Mariánskohorskými boudami; *Natter-
wand*, *Steinkoppe* nad Albrechticemi; *Kesselstein (Müllerstein)*,
Tomskoppe, *Weisse Steine*, *Bärstein* u Hraničné; *Franzosensteine*
u Harcova; *Beranfelsen*, *Pustinafelsen* na Černé Studnici; *Bradlo*,
Buchstein, *Dresselhüttenstein*, *Jirukoppe* u Příchovic; *Quarkstein*,

Glockenstein u Kořenova; *Wolfstein*, *Auerhahnstein* u Nové louky;
Steinkirche, *Nachtstein*, *Jörgstein*, *Kesselstein*, *Martinstein*, *Krö-
tenstein* mezi Kateřinkami a Fojtkou; v oblasti Hemmrichu *Klothil-
denstein*, *Opernhaus*, *Breiter Stein*, *Pferdekopf*, *Haselhühnelstein*,
Bärhaupt, *Spitzstein*, *Görlachsheimer Berg*; *Mittelriegel*; *Scharf-
berg* u Mníšku; *Steinköppl*, *Dürrer Hübel* na Černé hoře kristiá-
novské.

Z německých turistických průvodců uvedme jen práci nejdůklad-
nější — *Führer durch das Jeschken- und Isergebirge* atd. Fran-
tiška HÜBLERA (1902). Autor uvádí i mnoho skal, které popisuje
i my v oddílech A a B. Z těch, které jsme do práce nepojali
uvádíme významnější: *Balzerstein* u Smržovky; *Mühlstein* u Al-
brechtic; *Höllensteine* a *Grünstein* v údolí Jedlové; *Grosser a Klei-
ner Stein* u Souše; *Lischkenstein* u Příchovic; HÜBLER (1882) vě-
noval obzvláštní pozornost i skalním hrncům v Jizerských horách;
viz str. 12.

Velmi mnoho názvů skal a kamenů uvádí i SCHWARZ (1934)
v *Die Orts- und Flurnamen des Bezirkes Gablonz*. Z důležitějších
vyjímáme: *Keuliger Stein* u Muchova; *Huschekfelsen* na Černé
Studnici, kde se 1875 zastřelil hajný Huschek; *Grabstein* na hrani-
cích býv. rohanského panství s vytesaným letopočtem 1875 (iden-
tické se skálou předchodí??); *Einsiedlerstein* u Tanvaldu, kde žil
v minulém století poustevník Marousek, zvaný Flejscheranton;
Feldmesstein (Nickel Schneiders Felsen) v Maxově s vytesaným
nápisem FM 1843 — místo zaměřovací pyramidy při triangulaci;
Butterweckl ve Mšeně; *Heinrichshöhe* v Josefově Dolu.

Z méně významných německých pramenů udáváme ještě: *Breiter
Stein* u Rudolfova; *Grosser a Kleiner Stein* na Měděnci u Nového
Města p. Smrkem; *Heintschelfels* u Jindřichovic p. Smrkem, *Butter-
weckl* v Tanvaldě; *Engelsteine*, *Teufelskutsche* u Harcova; *Torstein*
nad Ferdinandovem.

Z prací českých uvedme jako směrodatnou průvodce Františka
PATOČKY (1955) *Jizerské hory a Ještěd v létě*; v textu naleznete
popisy turistických příchodů k některým skalám, které leží u turis-
tických cest.

České mapy, které byly pro Jizerské hory vydány, naprosto ne-
dávají člověku zajímavějšímu se o skály možnost, aby se s nimi
seznámil v terénu. Obě poslední mapy, které jsou pro nás směro-
datné (*Jizerské hory, soubor turistických map*, 1958, měřítko
1 : 75 000 a tatáž, jen nepatrně upravená mapa ve zmenšeném mě-
řítku 1 : 100 000, 1961) udávají tyto lokality (vesměs jen skalní
vrcholy a kóty): 12, 27, 35, 41, 43, 47, 64, 69, 70, 94, 99, 103, 108,
120, 125, 127.

METODIKA PRÁCE A VYSVĚTLENÍ K TEXTU A MAPĚ

Ve vlastní práci jsou zachyceny významné (přírodovědecky, sportovně, turisticky, vlastivědně apod.) skály, které se nalézají v Jizerských horách. Uvedené lokality jsme sami navštívili a ověřili jsme si i eventuální údaje starších autorů.

V **ODDÍLU A** udáváme některé významnější formy rozpadu a morfologie žuly (skalní hrnce, viklany, hříby, hodiny, skalní brány, průrvy a mosty, vodopády, jeskyně, suťová pole, aplitové žíly, pegmatity, basické pecky a typy odlučnosti žuly), které se v Jizerských horách vyskytují. Vedle krátkého popisu jevu jsou udány i příslušné lokality. Pokud jsou tyto lokality natolik významné, že jsme je zařadili do vlastního seznamu skal (oddíl B), jsou uvedena pouze jejich čísla. U skal nedůležitých je uvedeno plné jméno (většinou pouze německé) a je připojena velmi krátká lokalisace.

V **ODDÍLU B** nalezneme vlastní seznam a popis skal. K jednotlivým údajům a heslům budiž uvedeno:

Č í s l o v á n í skal je průběžné a skály jsou řazeny podle přirozeného členění a terénu Jizerských hor zhruba od severu k jihu;

č e s k á j m é n a skal, která uvádíme, buď již byla v dřívějších českých pracích publikována (mapy, průvodci, turistická značení aj.), nebo - v opačném případě - byla nově vytvořena; to buď překladem původního názvu německého nebo v případě nemožnosti či nevhodnosti překladu bylo utvořeno jméno zcela nové. Mnohá česká jména, přestože nebyla dosud uveřejněna, jsou ovšem již delší dobu pevně vžita mezi znalci Jizerských hor i horolezci a mnohá z nich najdeme ve vrcholových knížkách skal; většina těchto jmen je s citem a přiléhavě volena;

v s y n o n y m e c h jsou uvedena všechna česká a německá jména, pokud jsou nám známa. Některé skály byly pojmenovány horolezci teprve před několika desítkami let;

v ř á d c e označené slovem *Matouschek* udáváme, je-li popisovaná skála uvedena v Matouschkově mapě (viz str. 8);

je-li příslušná skála v některé starší práci (viz seznam literatury) vyobrazena, uvádíme citaci v řádce **v y o b r a z e n í**;

heslo polesí nám ozřejmí, do kterého polesí a příslušného lesního oddělení uváděná lokalita patří. Je to pro její nalezení v terénu velmi důležité. Lesní správa dělí uváděnou oblast na:

Lesní závod **HARCOV** s polesími Harcov, Bedřichov, Kateřinky, Fojtka, Oldřichov v H., Špičák, Dětřichov, Hejnice;

Lesní závod **FRÝDLANT** s polesími Nové Město p. Smrkem, Bílý Potok (= Smědava), Zadní Studánka, Jizerka;

Lesní závod **HARRACHOV** s polesími Horní Polubný, Příchovice;

Lesní závod **JABLONEC** s polesími Desná, Josefodol, Karlov, Nová Ves, Smržovka, Rádlo;

n a d m o ř s k á v ý š k a je udávána s přesností na 5 metrů podle výškového systému baltského podle vojenské mapy 1:25000, vydané v roce 1956. Je-li skála zároveň kótou nebo výškovým bodem, je označena trojúhelníkem a je udána vrcholová výška. U ostatních skal je udávána střední výška při úpatí;

z ř á d k y označené písmeny **SPR** (Státní přírodní rezervace) je patrné, nachází-li se lokalita v přírodní rezervaci (viz str. 6). Protože v budoucích letech dojde patrně k revisi některých rezervací, nerozlišujeme mezi rezervacemi přísnými a řízenými;

je-li u lokality uveden odstavec horolezectví, je skála horolezecky využívána. Je uvedeno existuje-li vrcholová knížka (vesměs byly po r. 1945 vyměněny a doplněny), uvedena jsou data prvovýstupů a jména prvovýstupců pokud jsou známa a připojeny všechny dosud provedené výstupové cesty se stupněm obtížnosti (I—VI) velmi krátkým popisem cesty; světové strany jsou značeny písmeny S, J, V, Z;

ve vlastním textu je stručně popsán příchod ke skále. Při popisu vycházíme od značených turistických cest (viz **PATOČKA** 1955 a mapa **JIZERSKÉ HORY** 1961). Skála je zhruba popsána a jsou uvedeny i všechny zajímavosti geomorfologické, resp. geologické, event. pověsti apod. Není-li jinak uvedeno, jedná se o útvary žulové. Odhad jak výšek skal, tak i vzdáleností v terénu je často obtížný a nelze samozřejmě zaručit naprostou přesnost.

V **ODDÍLU C** je presentována **m a p a** Jizerských hor se zakreslenými důležitými orientačními body a podrobnou sítí průseků. Do ní jsou zaneseny všechny popisované lokality kromě posledních čísel 120—132, které leží stranou vlastního areálu Jizerských hor. Jednotlivé skály jsou značeny, bez ohledu na jejich skutečný tvar pouze kroužkem. Legenda je uvedena přímo u mapy. Doporučujeme všem, kteří skály budou v terénu hledat, aby kromě této speciální mapy skal použili i podrobných map vojenských (1:25000, 1:50000) nebo bývalé mapy speciální (1:75000) nebo Matouschkovy turistické mapy Jizerských hor.

VLASTNÍ PRÁCE

ODDÍL A — morfologické zvláštnosti

Skalní hrnce (obětní mísy, mísovitě prohlubně, Opferkessel, wannen- und sitzartige Vertiefungen) se vytvořily na rozdíl od obřích hrnců, které vznikly činností proudící vody a které najdeme např. v Jizeře, Vltavě, Nise, Smědě aj. větráním méně odolného materiálu, mnohdy za spolupůsobení kapající vody. WATZ-NAUER 1935 vysvětluje jejich vznik větráním žuly kolem basic- kých pecek, které se tím uvolní a svým pohybem pomáhají hrnci ještě zvětšit. Některé hrnce dosahují značných rozměrů a pravidelnosti; to zavadlo příčinu k domněnce, že jsou lidskými výtvo- ry a že sloužily před tisíciletími kultovním účelům. Tento názor vy- vrátil již HÜBLER 1882, který se v Jizerských horách skalními hrnci velmi intenzivně zabýval. Hrnce jsou řazeny podle významu a velikosti a to na těchto skalách: 118, 121, 123, 73, 131, 43, 115, 114, 110, 106, 35, 67, 47, 44, 125, 94, 92, 86, 83, 102, 80, 3, 12, 23, 28, 40, 70, 71, 116, (81, 99).

Kromě toho se v Jizerských horách nachází celá řada méně vý- znamných skalních hrnců. HÜBLER 1882 udává navíc ještě tyto, dnes již mnohdy zaniklé a vytěžené lokality: *Kesselstein* 450 m jižně od Dračího kamene, *Engelsteine* u Harcova, *Schmiedstein* u Rudolfova, *Teufelstein* u Horních Lučan, na Kateřinském hřebeni, severně od Fojtky, u Rýnovic, mezi Novou Vsí a Jabloncem, u Hutí a u Kokonína. HÜBLER 1902 uvádí kromě toho ještě zničené *Puschтина* (*Klein Polener*) *felsen* s osmi hrnci a křemennou žilou, *Müllerstein* u Hraničné, *Juselkoppe* (*Hornkoppe*, *Huyerkoppe*) u Josefova Dolu, *Scharfberg* (*Ostrý*) u Mníšku. SCHWARZ 1934 se zmiňuje v jablo- neckém okrese ještě o těchto hrncích: *Teufelskammer* severně od Smržovky, *Teufelssitz* nad čp. 653 ve Smržovce, *Teufelsstein* nad tkalcovnou tamtéž, *Teufelstein auf dem Wieseberge* tamtéž, *Teufelstein auf der Weisskippe* u Lučan, *Teufelstein* (*Gretelkoppe*) v Josefově Dolu, *Teufelstein auf der Nickelkoppe*, *Kesselstein* ve Mšeně nad Nisou, *Bei der Pfanne* tamtéž. Z ostatních pramenů uvá- díme pouze *Wachberg*, *Lammelberg* a *Bärstein* u Rýnovic.

Ronové rýhy vznikly erodí vodou a tvoří většinou odtok skalních hrnců; mnohdy se vyskytují i samostatně. Jsou vytvořeny na lo- kalitách 94, 15, 118, 121, 67, 73, 80.

Viklany se tvoří zvětřováním žuly, která se rozpadá na kvádrovité (žokovité) či deskovité útvary, jejichž hrany se vodou a větrem obrušují až vznikne typický „bochník“, který spočívá jen nepatrnou částí základny na skalním podkladu a který lze často více či méně vychýlit. Mnohé viklany v Jizerských horách byly tak již zbytečně shozeny; zdánlivé viklany, které se následkem poškození základny již neviklají, řadíme mezi skalní hříby. Nejvýznamnější viklany nalezneme na lokalitách: 25, 50, 125, 83, 33, 124 (22, 73, 117).

Z méně významných udává SCHWARZ 1934 ještě viklan v lese na Malém Semerinku nad Janovem a viklan na Bramberku, který je 2,5 m vysoký.

Skalní hříby jsou v Jizerských horách dosti hojné a vytvořily se tak, že „noha“ z méně odolné horniny více zvětrala a na ní pevně spočívá „klobouk“ z horniny tvrdší (obojí je samozřejmě tvořeno žulou). Nejcharakterističtější v Jizerských horách jsou lokality 117, 119, 97, 102, 51, 22, 23, 41, 44, 12, 21, 71, 74.

Méně významný je viklan na silnici východně od Skalního hradu (lok. č. 99), jižně od Zlomeného kamene (lok. č. 83) a jihozápadně od Sviního kamene (lok. č. 84).

„**Hodiny**“ (*Sanduhren*, *Tropflöcher*) se vyskytují v žule (na rozdíl od pískovce!) jen zřídka. Vznikly, podobně jako skalní hrnce působením větru a vody a otvor zde proniká kompaktní skálou. V Jizerských horách se nalézají u lokalit 44, 80, 43, 73, (115).

Skalní brány vznikly většinou tím, že balvan nebo skalní plotna překryly skalní průrvu. V Jizerských horách jsou velmi časté, zvláš- tě ve skalnatém prostředí Oldřichovského Špičáku, ve SPR Štol- pichy aj. Mnohdy jsou ovšem jen naznačené či jen nevelkých roz- měrů. Nejznámější skalní brány jsou uváděny pod čísly 101, 103, 131, 86, 90, 94, 95, 105, 93.

Do této skupiny lze zařadit i skalní most přes Blatný potok (lok. č. 113).

Skalní průrvy jsou v Jizerských horách právě tak hojné a jsme mnohdy na rozpacích, máme-li je již zařadit mezi brány či dokonce již mezi částečné jeskyně. Jsou vytvořeny ve skalnatých oblastech zá- padní a severní části hor. Z nejznámějších nezakrytých průrev uvádíme průrvu na turistické cestě jižně od vrcholu Ořešniku a u lok. 128. SCHWARZ 1934 udává ještě „das steinerne Tor“ v jo- sefodolském polesí.

Skalní jeskyně jsou v Jizerských horách až na lok. č. 98 pře- vážně suťové. Kromě uvedené jeskyně, která je také nejznámější, se jeskyně vyskytují u čísel 61, 79, 56, 58, 28, 123.

Mimo to HÜBLER 1902 na str. 415 popisuje jeskyni *Steinkammer* v Josefově Dolu, která je 6 m dlouhá, 2 m široká a 2,5 vysoká.

JGV roč. 13, str. 29 uvádí *Teufelsschmiede (Brechschmiede)* v Lučanech a tentýž časopis v roč. 37, str. 65 *Teufelskammer* na Bukové u Jiřetína. Jižně od dolního nádraží v Jablonci n. Nis. se nachází několik jeskyň, které podle místní pověsti sloužily za obydlí lupiči Schmirgelovi. SCHWARZ 1934 udává ještě *Weiss Seffs Keller (Schenkbergkeller)* na tzv. *Schenkberglehne* v Janově n. Nisou. Kromě toho tvoří jeskynní systém i některé potoky (např. Malý Štolpich nebo bezejmenný potok asi 400 m severovýchodně pod Zlomeným kamenem), kde je možno až 100 m postupovat proti proudu potoka pod zemí v suti. Na větší či menší jeskyně jsou skalnaté svahy Jizerských hor neobyčejně bohaté (*Torstein* pod Čarostřelcem).

Vodopády v Jizerských horách leží vesměs na značených turistických cestách nebo v jejich blízkosti. Jejich půvab tkví spíše v romantickém prostředí než v jejich mohutnosti. V zimě jsou tyto vodopády téměř zcela zamrzlé a mnohdy několik set metrů dlouhé ledové kaskády se výborně hodí k nácvičku ledové techniky pro horolezce. Nejznámější jsou vodopády Černého potoka (tři), Velkého Štolpichu, Jedlové, Černé Desné, Jeřice a Malého Štolpichu.

Suťová pole (kamenné moře, skalní moře, Geröllfelder) jsou obvykle hrubé úlomky a balvany hornin na temeni a svazích horských hřbetů. Přestože nedosahují zdaleka takové mohutnosti jako třeba v Krkonoších, jsou leckde vytvořena velmi dobře. Udáváme jen lokality původní, lesem nezarostlé a nikoli suť obnaženou kácením a to pod čísly: 34, 31, 30, 8, 125, 126, 127, 128, 129, 130.

Aplitové žíly vznikly tím, že po utužení žulového magmatu se trhliny v žulovém tělese vyplnily z hlubiny novým žulovým tekutým magmatem, které zde rychle a za odlišných podmínek utuhlo. Tyto tzv. aplitové žíly se odlišují od okolní žuly velmi jemnozrnnou strukturou, světlejší barvou a bývají rozpraskány do více či méně ostrohranných hranolů. Aplit udáváme u těchto lokalit (řazeno podle významu): 47, 78, 35, 56, 68, 67, 95, 43, 122, 12, 40, 41, 46, 50, 57, 64, 71, 80, 92, 126, 127, 93, 32.

WATZNAUER 1935 uvádí ještě *Käsesteine* u Smržovky a *Würfelstein* u Lučan. Zajímavý aplit (lokalita č. 37) je na žlutě značeném průseku mezi Smědavskou horou a Hor. Poledními kameny.

Pegmatity (velkozrnná žula, Riesengranit) jsou žíly, v nichž se hlavní horninotvorné minerály vyskytují ve velkých krystalech. V Oldřichově v Hájích byl tímto minerálem v žule hlavně živec, jehož velké krystaly se těžily pro keramické účely v živcových jamách (např. v ostrém záhybu silnice pod Hřebenovým bukem na jihovýchodním hřebeni Stržového. V Jizerských horách se mimo to vyskytují pegmatitické žíly u následujících lokalit: 104,

17, (67), dále v četných lomech (na Maliníku, ve Fojtce, v Ruprechticích).

Basické pecky (Basische Konkretionen, Schlierenknödel) jsou shluky tmavých součástí žuly a často vystupují jako tvrdší pecky z jejího povrchu. Nejtypičtější ukázkou je balvan u „padacího mostu“ na Liberecké výšině. Mimo to se s basickými peckami setkáváme na lokalitách: 107, 92, 93, 67, 94, 56, 100 aj.

Odlučnost vyvřelých hornin je jejich dělitelnost podle puklin, které vznikly při chladnutí, tuhnutí a krystalisaci a které podporují vznik skalních útvarů.

Deskovitá (resp. lavicovitá) odlučnost je způsobena jednostranným ochlazením tuhnoucího magmatu. V Jizerských horách na lok. č.: 14, 29, 126, 37, 12, 3, 35, 32.

Kvádrovitá odlučnost vzniká kombinací směrů poruch odlučnosti do polohy sítě v profilu a do kvádrových tvarů v prostoru. Je základem často pravidelných skalních útvarů. Je nápadná na lok. č. 17.

Kulovitá odlučnost je způsobena smršťováním tuhnoucího magmatu kolem určitých středisek. Nejlepší ukáзка je v pískovně v Liberci-Rochlicích.

ODDÍL B — seznam skal

1. KOČIČÍ KAMENY

(Katzensteine, Grosser Stein, Kočičí kámen, Kočičí hlava, Kočka)

Matouschek: Katzensteine
vyobrazení: JGV, roč. 41, str. 17
polesí: Zadní Studánka, odd. 112
nadm. výška: Δ 611 m n. m.

Asi 12 m vysoký, široce posazený skalní masiv, který se nalézá na odbočce zeleně značené turistické cesty, asi 120 m jižně od býv. Hubertovy boudy nad Libverdou. Ze skály, přestože je poměrně hluboko v údolí a obklopena lesem, je krásný rozhled. V r. 1923 byla skála zpřístupněna vysekáním schodů a vrchol byl opatřen zábradlím.

2. FRANCOUZSKÉ KAMENY

(Franzosensteine, Französische Steine)

Matouschek: Franzosensteine
polesí: Zadní Studánka, odd. 33, 34, 36
nadm. výška: 740–840 m n. m.

Nalézají se po obou stranách červeně značené turistické cesty z Libverdy na Smrk a to asi 200 m jižně od jejího vyústění na lesní silničku z Předělu do Nového Města p. Sm. Skály jsou roztroušeny ve vzdálenosti asi 100 m a některé z nich jsou až 15 m vysoké (jedna z nich není údajně dosud zlezena!). Hlavní masiv těchto skal byl zničen právě při stavbě zmíněné silničky (tzv. Francouzské cesty).

Jméno skal pochází z napoleonských válek, kdy v r. 1813 v nich hledalo úkryt před francouzským vojskem obyvatelstvo Libverdy. V českých průvodcích bývá tohoto označení chybě používáno pro následující skálu.

3. TIŠINA

(Kalmrich, Kulmrichův vrch, hora Kalmrichova)

Matouschek: Kalmrich
polesí: Zadní Studánka, odd. 31, 34
nadm. výška: Δ 872 m n. m.
SPR: Tišina

Známa vyhlídková skála, která se nalézá na stejné značené cestě jako lokalita předchozí (často bývá chybně označována i jejím jménem), vzdálena od ní asi 400 m. K vrcholu opatřenému trigonometrickým bodem vede skalnatým terénem odbočka turistické cesty. Skály spadají stupňovitě asi 30 m do hloubky. Obtížněji přístupný je asi 4 m vysoký skalní kužel pod vrcholem s malým skalním hrcem. Skály jsou z velké části zarostlé jeřábem.

4. HAJNÝ (Heger)

polesí: Zadní Studánka, odd. 31
nadm. výška: 820 m n. m.
SPR: Tišina

Od předešlé skály sestupujeme jižním směrem do údolí až po 150 m narazíme na dosti lehce přístupný vrchol Hajného. Ze strany náhorní měří 5 m, zatímco strana údolní dosahuje výše až 30 m. Skála je ze tří stran obklopena lesem bukovým, pouze z východu přiléhá středně vysoký les smrkový. Skála je dobře pozorovatelná i z protějších svahů a její údolní plotny jsou nápadně deskovitou odlišností. KAUSCHKA 1924 používá tohoto jména pro níže položené, nijak významné skalisko.

5. VĚŽ GRÁLU

(Gralsturm, Věž sv. Grálu, Věž Grálu)

Matouschek: Gralsturm
polesí: Zadní Studánka, odd. 30
nadm. výška: 820 m n. m.
SPR: Tišina
horolezectví: vrcholová knížka, prvovýstup Kauschka, Steinjan,
Tham, 24. 8. 1919
výstupy: hlavní věž

1. Normální cesta; III; prvovýstup viz nahoře, od SZ rohu travers a středem S stěny vzhůru
2. Severní stěna; V; Novák, 10. 10. 1948, středem severní stěny
3. Severozápadní hrana; V; W. Ginzl, Mai, 2. 9. 1954
4. Jižní stěna; V; Balke, Seyffert, 9. 10. 1927, skoby
5. Východní stěna; V; W. a G. Ginzl, 1. 6. 1952
6. Severovýchodní hrana; VI; W. a G. Ginzl, 4. 10. 1958, skoby

výstupy: vedlejší věž

1. Severozápadní hrana; III; před r. 1920
2. Severovýchodní hrana; III; před r. 1920
3. Jižní stěna; V; Schien, Novák, 20. 6. 1954

Jedna z neznámějších horolezeckých skal, vzdálená od skály předešlé asi 200 m východně na zhruba stejné vrstevnici. Ze západní strany k ní přiléhá smrkový les, z ostatních stran les bukový. Jižní údolní stěna hlavní věže je vysoká asi 40 m, náhorní kolem 20 m. Z náhorní, tj. severní strany přiléhá k hlavní věži samostatná věž vedlejší (něm. Gralsnebenturm), asi 8 m vysoká. Obě skály jsou v řídkém bukovém lese nápadné a vynikají i z protějšího svahu Paličnicku.

6. TROJČATA

(Drillinge, Dreslerova skála, Dreslerovy kameny)

Matouschek: Dresslerfelsen (?)
polesí: Zadní Studánka, odd. 30
nadm. výška: 820 m n. m.
SPR: Tišina
horolezectví: prvovýstup Kauschka, Haupt, Seibt, Kirsch, Moeller,
Ginzl, 3. 5. 1924
výstupy: 1. Náhorní stěna; II; viz prvovýstup

Nepříliš významná skála, leží asi 150 m východně od Věže grálu, zhruba ve stejné výši. Její náhorní stěna měří asi 8 m, údolní asi 20 metrů.

7. ŠPIČATÁ VĚŽ

(Spitzer Turm, Ostrá věž)

polesí: Zadní Studánka, odd. 29

nadm. výška: 780 m n. m.

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup frýdlantští horolezci kolem r. 1912

- výstupy: 1. Normální cesta; II; prvovýstup viz nahoře od S skalisek V rampou a z J na vrchol
2. Severní cesta; III; Novák, 18. 9. 1949, přímo ze S
3. Jižní cesta; IV; G. Ginzel, Mai, 16. 8. 1953

Horolezecká skála je vzdálena asi 900 m východně od Věže grálu (lok. č. 5), scházíme-li skalnatým terénem mírně do údolí. Skálu nalezneme i z údolí Hájeného potoka (Hegebach), stoupáme-li od druhého (prostředního) mostu asi 200 m přímo vzhůru a potom 100 m šikmo vlevo svahem.

Jedná se o mohutnou skalní skupinu s nápadně špičatým vrcholem, která je obklopena vysokým smrkovým lesem s vtroušenými buky. Náhorní stěna měří 6 m. Západní a východní stěna dosahuje 16 m výše.

8. SUŤOVÉ POLE NA SMRKU

(Gneisgeröll an der Tafelfichte)

polesí: Zadní Studánka, odd. 2

nadm. výška: 1065 m n. m.

Suťové pole asi 40×15 m, orientované od západu na východ, se sutí střední velikosti svažující se k západu. Na severním okraji je větší porost kleče (původní?), rostoucí v Jizerských horách jedině zde, mimo vrcholu Jizery, na nerašelinném podkladě.

Jdeme-li Věžní stezkou (červeně značkovanou) z Tišiny na Smrk, odbočíme u lesního mezníku 2/8/16/1/1/ průsekem k severu a po 80 m několik desítek metrů na východ. Suťové pole je ostře odděleno od lesa.

9. MECHOVÁ VĚŽ

(Moosturm)

Matouschek: Moosturm

polesí: Zadní Studánka, odd. 57

nadm. výška: 730 m n. m.

horolezectví: vrcholová knížka;

- výstupy: 1. Normální cesta; III; Seyffert, Nitsche, Balke, 1925; východní stěnou
2. Jihozápadní cesta; IV; W. a H. Ginzel, 19. 8. 1954; od JZ k V
3. Severozápadní cesta; IV; W. a H. Ginzel, 19. 8. 1954; od SZ k V

Strmá, asi 14 m vysoká a pouze horolezecky přístupná věž leží na stráni na rozhraní smrkového lesa a paseky. Nalezneme ji, odbočíme-li asi 200 m před prvním mostem (zdola) přes Hájený potok (Hegebach) přímo vpravo vzhůru do stráně. Po 150 metrech dojdeme k této charakteristické skále. K její náhorní straně přiléhá malá žulová věžička.

10. VEČERNÍ VĚŽ

(Abendburg, Hahnenkamm II)

polesí: Zadní Studánka, odd. 57

nadm. výška: 745 m n. m.

Nepříliš známá skála, asi 100 m východně od Mechové věže. Český název vznikl zjednodušeným překladem.

11. LIŠČÍ SKÁLA

(Isenstein, Fuchswetze)

Matouschek: Fuchswetze

polesí: Zadní Studánka, odd. 59

nadm. výška: 740 m n. m.

SPR: Paličnick

horolezectví:

- výstupy: 1. Východní cesta; II;
2. Východní stěna; III;
3. Normální cesta; II;

Skála se nalézá asi 20 m jižně od hřebenového průseku z Paličnicku do údolí Hájeného potoka nad Bartlovou boudou v bukovém lese. Náhorní stěna je vysoká 12 m, prostoupena nápadným, křivolakým a šterbinovitým komínem. Údolní stěna se tyčí téměř 20 m vysoko.

Známa skalní plotna, po které se dříve klouzaly ženy s otepí dřeva (tzv. „*Arschwisch*“ ex Jhrb. Gebver., roč. 46, str. 47) se nachází asi 50 m severovýchodním směrem od Liščí skály.

12. PALIČNÍK

(Käuliger Fels, Käuliger Berg, Keilige Berg, Keuliger Berg)

Matouschek: Käuliger Berg - sensu lato

vyobrazení: JGV, roč. 13, str. 14

polesí: Zadní Studánka, odd. 60

nadm. výška: Δ 943 m n. m.

SPR: Paličnick (hranice)

horolezectví: (kromě turistického přístupu!)

- výstupy: 1. Jižní komín; III; Kauschka, Steinjan, 3. 6. 1923

Velmi známá vyhlídková skála leží na modře značené turistické cestě. Charakteristické skalisko není nejvyšším vrcholem Klínového vrchu (Käuliger Berg), třebaže při pohledu z Bílého Potoka se tak jeví. V roce 1902 bylo zpřístupněno vytesanými schody a zábradlím. Náhorní stěna je vysoká 12 m, údolní dosahuje 30 m.

Na západní straně, poněkud níže, přiléhá k Paličnicku skála **PALÍČKA** (něm. *Weissbacher Köpfl*), přístupná pouze horolezeckou cestou; IV; Novák, Ebert, Meluzín, 19. 7. 1953.

Na vrcholu se vyskytují skalní hrnce a vystupuje aplitová žíla.

13. SKŘÍTEK

(Zwerg, Trpaslík)

polesí: Zadní Studánka, odd. 60

nadm. výška: 935 m n. m.

SPR: Paličnick

horolezectví: prvovýstup frýdlantští lezci před r. 1923

výstupy: 1. Normální cesta; II; prvovýstup viz nahoře, 4 m seskok

Nápadný skalní útvar, podobající se poněkud psí hlavě, leží asi 20 m východně od skaliska Paličnicku. Skála má široké, brusiním a jeřáby porostlé předskalí.

14. PYTLÁCKÁ SKÁLA na Klínovém vrchu

(Raubschützenstein, Raubschützensfelsen, Loupežnické skály, Loupežnický kámen, Pytlácké skály)

Matouschek: Raubschützenstein

polesí: Zadní Studánka, odd. 55

nadm. výška: Δ 970 m n. m.

Skála je vlastním vrcholem Klínového vrchu a je asi 30 m severozápadně vzdálena od místa, kde se na turistické cestě z Paličnicku na Předěl stýkají čtyři průseky. Na Matouschkově mapě je tedy její poloha (skála je zakreslena přímo na průsek) chybně udána. Pytlácká skála svými osmi metry výšky stěží dosahuje vrcholků okolního smrkového lesa a je u ní nápadná deskovitá odlučnost žuly.

15. KOHOUTÍ HŘEBEN

(Hahnenkamm)

Matouschek: Hahnenkamm

polesí: Zadní Studánka, odd. 60

nadm. výška: 860 m n. m.

SPR: Paličnick

horolezectví: prvovýstup Kauschka, Steinjan, 3. 6. 1923

výstupy: 1. Normální cesta; V; prvovýstup viz nahoře; od dolní štrbiny stále hřebenem; strmé plotny!!;

2. Celým hřebenem; V; Mai, G. Ginzel 1954; od dolního úpatí. Od první štrbiny viz cestu č. 1.

Kohoutí hřeben patří k nejkrásnějším a nejzajímavějším horolezeckým skálám Jizerských hor a to hlavně pro svůj téměř „transký“ ráz. Hřeben dosahuje totiž asi 100 m délky, je přerušován několika štrbinami, kterými můžeme hřebene rovněž dosáhnout a žulové plotny s vyčnívajícími živcovými krystaly spadají strmě k jihu. Vrchol skály je velmi lehce z náhorní strany přístupný a skála je skutečně tvořena jen mohutným hřebenem, který na některých místech spadá 18—30 m kolmo dolů. Podle toho si můžeme učinit představu i o strmosti svahu, na kterém se skála nalézá. Na její jihozápadní straně jsou nápadné ronové rýhy.

Kohoutí hřeben nalezneme nejspíše z Paličnicku, odkud se jeví jako nápadný hřeben vyčnívající nad koruny buků, vzdálen asi 150 m jihozápadním směrem.

16. SUPÍ HLAVA

(Geierkopf, Geierstein, Galerův kámen)

Matouschek: Geierstein

polesí: Zadní Studánka, odd. 60

nadm. výška: 830 m n. m.

SPR: Paličnick

horolezectví: prvovýstup F. a E. Haupt, Novotný, 15. 8. 1920

výstupy: 1. Normální cesta; I; východním komínem; prvovýstup viz nahoře

2. Severní stěna; III; prvovýstup viz nahoře

3. Údolní cesta; IV; Steinjan, Tham, Kauschka, 17. 10. 1920; nástup spárou od východu, přes stupňovité údolní plotny pod vrcholový blok, odtud východním komínem

4. Západní stěna; V; Kauschka, Steinjan, Tham, 1924

5. Východní hrana; IV; Mai, G. Ginzel, 1954

Přiléhavě pojmenovaná skála (patrná i z Paličnicku) se tyčí asi 100 m pod úpatím Kohoutího hřebene. Ponurým dojmem působící náhorní stěna dosahuje asi 15 m a je celkem snadno slezitelná; téměř padesátimetrová stěna údolní spadá k jihu hladkými převisy.

17. KUŘÍ VĚŽE

(Kuří hnízdo, Hühnernest, Hühnerstfelsen, Monte Kristallo [sensu stricto])

polesí: Zadní Studánka, odd. (61), 62

nadm. výška: 900 m n. m.

horolezectví: prvovýstup Kauschka s druhy před r. 1923

výstupy: dolní věž

1. Jihovýchodní stěna; IV; klikatou spárou prostřední věž

1. Severozápadní stěna; VI; Čihula s druhy

horní věž

1. Jihovýchodní spára; IV; Čihula, Machovič
- východní věž (= Monte Kristallo)
1. Severozápadní spára; VI; Čihula, 12. 11. 1961;
2. Severozápadní pravý kout; VI; Čihula, Machovič, 12. 11. 1961;
3. Jižní kout; V; Čihula, 12. 11. 1961

Mohutný skalní masiv Kuřích věží se nalézá asi 500 m severovýchodně od Supí hlavy na velké pasece. Tři věže, vysoké 10–16 m stojí v západní části paseky (vlastní „kuří hnízdo“), čtvrtá věž východní, která je nazývána podle pegmatitové žíly na jihozápadní hraně Monte Kristallo (podle stejnojmenného alpského vrcholku) leží asi 40 m východněji. Tato poslední věž je nejvyšší (údolní stěna dosahuje 40 m) a celý komplex Kuřích věží je znamenitým cvičným horolezeckým terénem s mnoha horolezeckými výstupy, z nichž mnohé, snadnější, ani neuvádíme. Prostorné vrcholy věží jsou porostlé většinou borůvkám, brusinám a mladými jeřáby. Celý masiv je nápadný výraznou kvádovitou odlučností žuly.

18. TISOVÝ KÁMEN

(Eibstein, Eibenstein, Tisová skála)

Matouschek: Eibenstein
polesí: Zadní Studánka, odd. 62
nadm. výška: 860 m n. m.
horolezectví:

výstupy: 1. Jihozápadní hrana; IV; Novák, Binhák, 22. 4. 1961

Tato skála je skryta v hustém smrkovém porostu asi 150 m východně od Kuřích věží. Protože je z nich vidět i vrcholek Tisového kamene, je nejlépe si určit směr a vydat se přímým směrem. Asi 50 m pod skálou probíhá okružní průsek (na Matouschkově mapě jako Kauliger Berg Gürtel). Skála má prostranné temeno porostlé brusinám a jeřáby a její lehce dostupná náhorní stěna měří 6 m, stěna údolní kolem 16 m.

Po tisu červeném, podle něhož byla skála z neznámého důvodu pojmenována, není v okolí, ostatně velmi skalnatém, ani památky.

19. KOPŘIVOVÝ KÁMEN

(Nesselstein, Kopřivová věž)

Matouschek: Nesselstein
polesí: Zadní Studánka, odd. 63
nadm. výška: 940 m n. m.

Nenápadná, asi 6 m vysoká skála se nachází zhruba na průseku, nyní ovšem na pasece s ojedinelými bukovými výstavky. Tato paseka začíná již několik desítek metrů od Tisového kamene; Kopřivový kámen sám leží výše než Tisový kámen.

20. ZELENÝ KÁMEN

(Grünlehnstein, Grüner Lehnstein, Zelený vrch, Zelená stráň, Na zelené stráni)

Matouschek: Grünlehnstein
vyobrazení: JGV, roč. 38, str. 85
polesí: Zadní Studánka, odd. 75, 93
nadm. výška: Δ 932 m n. m.

Zelený kámen leží na průseku, který vede z Plochého (Quarre) jihovýchodovýchodním směrem a přetíná červeně značenou turistickou cestu ze Smědavy na Předěl. Snadno přístupná skála je dnes již přerostlá smrkovým lesem a pouze z nízkého trigonometrického bodu je krásný rozhled na Velkou jizerskou louku a moře smrkových lesů.

21. HOUBA

(Pilzstein)

Matouschek: Pilzstein
polesí: Jizerka, odd. 20
nadm. výška: 975 m n. m.
horolezectví: vrcholová knížka;

výstupy: 1. Normální cesta; II; Ginzel 1920; od V na S rampu a odtud SZ rohem
2. Jižní travers; IV; Machovič, 27. 9. 1958

Nalezení této skály vyžaduje podrobnější znalost lesnatého terénu Středního jizerského hřebene. Nejlépe, když ze žlutě značeného průseku z Předělu na Jizerku odbočíme vlevo u mezníku lesních oddělení č. 20/21/34/35, tedy v místech, kde z druhé strany do tohoto průseku ústí tzv. Hennrichova cesta (Hennrichbahn). Pokračujeme průsekem směrem dolů a dalším příčným průsekem pokračujeme opět vlevo. Na horním okraji paseky, na kterou záhy narazíme, stojí Houba, asi 9 m vysoké, zcela osamělé skalisko se širokým předskalím. Vrcholový blok tvoří na severovýchodní straně velký převis, kterému zřejmě skála vděčí za jméno; domníváme se, že se RESSEL (JGV roč. 43, str. 36) mylí, odvozuje-li jméno skály od množství hub údajně v okolí rostoucích. Ze skály je překrásný rozhled na rašeliniště Jizery.

22. VIKLAN u Pytláckých kamenů

(Wackelstein, Viklavý kámen)

Matouschek: Wackelstein
polesí: Jizerka, odd. (22, 23), 36, 57
nadm. výška: 960 m n. m.

Označujeme tímto názvem celou skupinu skal, z nichž nejvyšší dosahuje 12 m výše, a které se nalézají blízko žlutě značené cesty nedaleko Pytláckých kamenů při vyústění málo používané cesty zvané Zimmerlehn Bahn na již uvedený značený hřebenový průsek.

Vlastní „viklan“, podle kterého skupina je pojmenována, neexistuje od třicátých let tohoto století, kdy byl zlomyslným turistou rozhoupán a shozen. Nalézal se přímo na křižovatce průseků uvedených lesních oddělení na značené cestě a byl uložen na 150 cm vysokém skalním bloku. Viklan sám byl asi 50 cm vysoký a podoby obráceného želvího krunýře a leží dnes již polozarostlý na zemi; tvořil nejzápadnější výběžek uvedené skalní skupiny.

23. PYTLÁCKÉ KAMENY na Středním jizerském hřebeni (Raubschützenfelsen, Henrichfelsen, Pytlácké skály, Loupežnické kameny)

Matouschek: Raubschützen Felsen
polesí: Jizerka, odd. 23, 37
nadm. výška: Δ 974 m n. m.

Velmi známá skupina vyhlídkových skal na téže značené cestě jako skály předešlé. K vrcholu s malým trigonometrem vede lehce přístupná cesta, nicméně na ostatních stranách spadají skalní stěny příkře a hluboko dolů.

Jméno obdržely tyto skály kolem r. 1813, kdy pod převisem na jihozápadní straně měl prý zbudovanou jednoduchou chýši z kůry pytlák Starý Henrich, známá, pověstmi opředená postava Jizerských hor. Na vrcholu skal najdeme menší skalní hrnce a mohutné, nápadné porosty šichy oboupohlavné (*Empetrum hermaphroditum*).

24. VLČÍ DOUPĚ (Wolfsnest, Vlčí hnízdo, Vlčí kameny, Vlčí kopec)

Matouschek: Wolfsnest
polesí: Jizerka, odd. 24
nadm. výška: 960 m n. m.

Skupina skal, vzdálená asi 10 minut chůze od Pytláckých kamenů jihovýchodním směrem po žlutě značené cestě. Skály jsou položeny od této cesty poněkud vlevo v lese (při směru Předěl—Jizerka). Kromě hladkých skalních stěn vede k nevysokému vrcholu i lehce přístupná cesta. Tímto názvem bývá někdy označováno i skalisko několik set metrů severovýchodně vzdálené.

25. VIKLAN u Vlčího doupěte (Wackelstein beim Wolfsnest)

polesí: Jizerka, odd. 24
nadm. výška: 980 m n. m.

Od Věžních skal (viz lok. č. 26) jdeme po značené cestě k severozápadu až severozápadozápadu ke křižovatce průseků odd. 24/25/39/40. Příčným průsekem (tedy mezi odd. 24 a 25) asi 150 m k severovýchodu, potom asi 100 m na západ do hustého smrkového mlází.

Velmi málo známý a přesto dokonalý viklan vejcovitého tvaru (delší průměr je 5 m!), vysoký 2 m, spočívá na podstavci asi 150 cm vysokém. Kámen se pohybuje velmi lehce a okrajový výkyv je asi 30 cm.

26. VĚŽNÍ SKÁLY (Törmelfelsen, Zimmerlehne [sensu stricto], Jelení straň, Jizerník, Zimrova straň, Zimmrova straň, Straň Zimmrova, Jizerská straň, Věžičky)

Matouschek: Törmel Felsen (resp. Zimmerlehne)
polesí: Jizerka, odd. 25, 40
nadm. výška: Δ 1018 m n. m.

Tato skalní skupina tvoří celkem bezvýznamné vrcholové skalisko nejvyššího bodu Středního hřebenu jizerského. Tato kóta (se zbytkem rozpadlého trigonometru) se nazývá v českých mapách Jizerník nebo Jelení straň aj. Německy se nazývá (resp. celé její jihozápadní úbočí) Zimmerlehne a o původu tohoto jména nejsou zajedno ani autoři němečtí. Snad proto, že vytěženého dřeva bylo použito na stavbu (Ressel, Syrowatka).

27. ZÁMECKÉ KAMENY (Schlössersteine, Schlesische Steine, Slezské kameny, Krásná hora, Zámky, Na zámcích)

Matouschek: Schlössersteine
polesí: Horní Polubný, odd. 36, 39
nadm. výška: Δ 1001 m n. m.

Na vrch Zámky, na kterém se nacházejí lehce přístupné Zámecké kameny, nevede turistická cesta; vrchol je velmi dobře patrný z Horního Polubného. Nejsnadnější přístup je tzv. Knížecí cestou (Fürstenweg), která odbočuje vlevo ze žlutě značené cesty z Horního Polubného na Jizerku v místech, kde tato cesta tvoří zkratku

silnice pod Václavíkovou studánkou. Asi po 1 km odbočíme z Knížecí cesty buď lesní stezkou nebo přímo po spádnicí k vrcholu, ze kterého je krásný rozhled. Vysoký trigonometr se již před několika lety zřítíl.

Ani u této lokality se neshodli němečtí autoři na správném původu něm. jména. Jedni zastávají stanovisko, že jméno Schlössersteine je původní a dokládají to místní pověstí, podle které na vrcholu stával zámek a jméno Schlesische Steine je zkomolené, druzí jsou mínění právě opačného a dokládají to i pojmenováním blízké cesty Schlesischer Weg či Schlesingers Weg. Protože české mapy udávají nejčastěji jméno Zámky, zvolili jsme pro vrcholová skaliska jméno Zámecké kameny.

28. HRUŠKOVÉ SKÁLY

(Birnbäumfelsen, Börnbäumfelsen, Hrušková skála, Bílé kameny [??], Studánecká skála)

Matouschek: Börnbäum Felsen
polesí: Horní Polubný, odd. 27, 28
nadm. výška: Δ 996 m n. m.

Jdeme-li žlutě značenou cestou z Jizerky do Josefova Dolu (Riedels Reitweg) dojdeme brzy až na nejvyšší místo Vlašského hřebene. Dobře znatelným průsekem odbočíme vlevo a pokračujeme dále málo znatelnou pěšinkou až k této skupině nepříliš výrazných skal.

Masiv je zajímavý tím, že bylo zjištěno vykopávkami (GEBAUER 1926), že místo bylo buď stálým nebo dočasným úkrytem dávných obyvatel tohoto kraje (odborný archeologický výkop proveden nebyl a není možno dosud získané vykopávky datovat). V jeskyni, resp. ve větším výklenku byly nalezeny různé opracované předměty z pazourku apod. Je samozřejmě vyloučeno vyvozovat z těchto nedatovaných nálezů takové laické závěry, jak to učinil uvedený autor.

Další „záhadou“ této lokality je původ jejího jména. Ani dřívější vlastivědní badatelé němečtí se neshodli na tom, je-li německý název odvozen od slova Börn (resp. Born) — pramen, nebo Birnbäum — hruška, hrušeň a jedná-li se tudíž o skály, které se nalézaly u hrušně či u stromu se studánkou. Dnes se v okolí ani hrušně ani nápadný pramen nevyskytují. Protože vojenská mapa 1 : 25000 z roku 1956 uvádí název Hruškovy skály (zcela chybným postupem přeloženo Birnbäum jako vlastní jméno Hruška!), zvolili jsme jméno Hruškové skály, tj. skály u kterých nebo na kterých se mohly v minulosti vyskytovat hrušně.

29. BÍLÉ KAMENY nad Souší (Weisse Steine)

Matouschek: Weisse Steine
polesí: Jizerka, odd. 110
nadm. výška: 880 m n. m.

Dvě skály vysoké 6 a 8 m, vzdálené od sebe asi 50 m. Je zde pozoruhodná deskovitá odlučnost žuly. Lokalita se nalézá asi 150 m západně od míst, kde žlutě značená cesta (Riedels Reitweg) prochází vysokým bukovým lesem se starými smrky a suťovisky, tj. asi 500 m od nejvyššího bodu cesty přes Vlašský hřeben.

30. SUŤOVÉ POLE u Souše (Geröll unter Riedels Reitweg)

polesí: Jizerka, odd. 116
nadm. výška: 810 m n. m.

Asi 60 m dlouhé a 20 m široké pole středně velkých balvanů, orientované od severozápadu k jihovýchodu, zarostlé pouze částečně borůvkám. Pole leží na žlutě značené cestě na Jizerku asi 300 m od soušské přehrady.

31. SUŤOVÉ POLE na Černém vrchu jizerském (Geröll am Iser Schwarzen Berg)

polesí: Jizerka, odd. 76, 77, (92)
nadm. výška: 1015 m n. m.

Pole středně velkých balvanů asi 80 × 40 m se nachází asi 70 m východně od vrcholu Černého vrchu. Je orientované od severozápadu k jihovýchodu, prudce se svažuje k severovýchodu a je ostře odděleno od lesa.

32. ČERTŮV KÁMEN na Černém vrchu jizerském (Teufelsstein)

Matouschek: Teufelsstein
vyobrazení: JGV, roč. 14, str. 78; Kauschka 1924, str. 99
polesí: Jizerka, odd. 92
nadm. výška: Δ 1024 m n. m.
horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Gahler, Scholze, Seidel, W. a G. Horn, 29. 7. 1895 (přehozeným lanem)
výstupy: 1. Normální cesta; III; Kauschka s druhy 1905; od V police šikmo vzhůru k SZ a od S na vrchol
2. Severní stěna; IV; Nitsche, 8. 1953
3. Jihovýchodní spára; V; Schien, 8. 1953

Skála s devítimetrovou náhorní stěnou se nalézá několik desítek metrů jižně od vrcholového průseku, který vede celým Vlašským hřebenem a to velmi blízko vrcholového trigonometru. Obdélník vytesaný do skály označuje místo, kde byla připevněna pamětní deska čtyř turistů, kteří padli v I. světové válce.

33. VIKLAN na Zeleném vrchu (Wackelstein, Vratký kámen)

Matouschek: Wackelstein
polesí: Bílý Potok, odd. 7
nadm. výška: 920 m n. m.

Asi 10 m vysoká skalní skupina, v jejímž vrcholovém bloku se nalézá pravý viklan velikosti asi 4×1 m. Celé skalisko je skryto v husté smrčíně a je jen obtížně nalezitelné. Na Zelený vrch nevede značená cesta a viklan se nalézá asi 300 m jihozápadně od vrcholu.

34. SUŤOVÉ POLE Na hřebenkách (Am Kammel)

Matouschek: Am Kammel (chybně zakresleno jižněji!)
polesí: Bílý Potok, odd. 21, 27, 28, 30, 39, 42
nadm. výška: 980—1040 m n. m.
SPR: Prales Jizera (částečně)

Tato suťová pole patří k nejvýznamnějším ve vlastních Jizerských horách. Svou jemnou strukturou žuly se nápadně odlišují od okolních balvanů s velkými krystaly živce. Všechna pole se nalézají v okolí skály, která je označována německy Am Kammel a česky se tato oblast jmenuje Na hřebenkách. Tuto skálu nalezneme, jdem-li z vrcholu Jizery průsekem na východ. Průsek se posléze obrací k jihovýchodu a zároveň vychází na okraj vrcholového plató ze smrkového vysokého lesa. 20 m níže mezi mladým a starým lesem, na levé straně průseku, v odd. 42 leží uvedená, asi sedmimetrová skála. Jednotlivá suťová pole:

1. Suťové pole v odd. 39 asi 100 m západně od uvedené skály. Pole je 30×10 m velké, ohraničené od lesa, orientované od severovýchodu k jihozápadu, a mírně se svažuje k jihovýchodu.
2. Suťové pole asi 8×5 m velké orientované od severovýchodu k jihozápadu; je pouhých 10 m jižně od č. 1.
3. Suťové pole 70×30 m s velkými balvany hraničí na severu se smrkovým lesem, na severovýchodu s pasekou, na ostatních stranách se smrkovým mlázím. Nalézá se v odd. 21 a 39 asi 200 m jihozápadně od shora uvedené skály a je orientované od severu k jihu. Svažuje se prudce k jihozápadu.

4. Suťové pole asi 80×10 m v odd. 39 asi 100 m jižně od skály. Je nepravidelného tvaru částečně zarostlé lesem, orientované od severovýchodu k jihozápadu; jeho konec se dotýká svozové cesty.
5. Suťové pole 10×5 m v odd. 39 asi 40 m jihovýchodně od skály dosahuje až k průseku 42. oddělení.
6. Suťové pole asi 60×30 m v odd. 42 asi 40 m severně od skály. Pole je nepravidelného tvaru, porostlé borůvkám, mírně se svažuje k východu a je orientované od severu k jihu.
7. Suťové pole asi 150 m severoseverozápadně od skály v odd. 42. Je tvořeno několika suťovými jazyky, téměř zcela zarostlými.
8. Suťové pole 60×40 m v odd. 42 asi 50 m severovýchodně od skály. Je orientováno od severu k jihu a svažuje se k východu.
9. Suťové pole 80×20 m v odd. 42 asi 150 m severovýchodně od skály. Jinak podobně jako pole předešlé.
10. Suťové pole asi 80×30 m nepravidelného tvaru, orientované od severu k jihu se prudce svažuje k východu a je vzdáleno 250 m severoseverovýchodně od skály. Na jeho severním konci je umístěn mezník lesních oddělení č. 27/30/42.
11. Suťové pole asi 70×30 m v odd. 27; je ostře oddělené od lesa, orientované od severu k jihu a prudce se svažuje k východu.
12. Největší suťové pole (100×50 m) s nejhrubší sutí je vzdáleno asi 100 m východně od skály a je v odd. 28, 42 (27). Je orientováno od severovýchodu k jihozápadu, prudce se svažuje k východu a je ostře odděleno od lesa.

35. JIZERA

(Gipfelfelsen des Siehhübels, Sieghübel, Sichhübel, Seichhübel, Siebengiebelstein, Siebegirbelstein, Na vyhlídce, skála Sedmišťít, Jizerka, Bražecký vrch, Bražiecká skála)

Matouschek: Siehhübel
vyobrazení: Kauschka 1924, str. 256 aj.
polesí: Bílý Potok, odd. 40, 41, 43, 44
nadm. výška: Δ 1122 m n. m.
SPR: Prales Jizera

Jedna z nejznámějších vyhlídkových skal Jizerských hor, ležící na značených turistických cestách. Na lehce přístupném vrcholu je malý trigonometr. Na severním, nižším vrcholu je původní porost kleče — jediný (viz i lok. č. 8) na skalnatém substrátě v Jizerských horách. Na hlavním vrcholovém skalisku jsou při jeho západním okraji menší skalní hrnce, na straně severní asi 30 cm silná aplitová žíla. Daleko mohutnější aplitová žíla je v kolmé stěně skály, která se nalézá v odd. 44, asi 60 m severozápadně od vrcholu. Na vrcholovém plató je celkem devět větších skalních masivů. Nápadné jsou porosty šichy oboupohlavně (*Empetrum hermaphroditum*).

36. SMĚDÝ KÁMEN
(Beerstein)

Matouschek: Beerstein (špatně zakreslen!!)
polesí: Bílý Potok, odd. 67
nadm. výška: 1075 m n. m.
SPR: Smědavský vrch

Skalní hřeben je vysoký asi 7 m a snadno dostupný. Okolní suť je nápadná velmi jemnou strukturou žuly. Tou se vyznačuje i severozápadní roh vlastního vrcholového žuly. Smědý kámen se nalézá asi 250 m jihovýchodně od vrcholu hory v hustém mlázi a je pozorovatelný již z křižovatky průseků číslo 67/68/71/72. České jméno skály bylo nově vytvořeno (podle hory, u jejíhož vrcholku se nalézá), protože překlad německého jména („bobulový“) se zdál nevhodný.

37. PŘÍČNÁ SKÁLA
(Querstein)

polesí: Bílý Potok, odd. 68, 72
nadm. výška: 1060 m n. m.
SPR: Smědavský vrch

Asi 5 m vysoká a 15 m dlouhá skála ležící na značném průseku asi 150 m severozápadně od vrcholu Smědavského vrchu. Skála je pozoruhodná pouze mohutnou aplitovou žilou, která se vyznačuje deskovitou (!) odlučností; na jiných místech Jizerských hor se aplit odlučuje v hranolech.

38. PLOCHÉ SKÁLY
(Plattfelsen)

Matouschek: Plattfelsen
polesí: Bílý Potok, odd. 79
nadm. výška: 930 m n. m.
SPR: Smědavský vrch

Tato skalní skupina leží skryta ve smrkové a jeřábové houštině na severním úbočí Smědavského vrchu pod horním okružním průsekem (Oberer Wittigberg Gürtel). Skalní plotny jsou porostlé borůvkám a brusinám a patří k nejméně navštěvovaným skalním partiím Jizerských hor.

39. ČERNÁ STĚNA
(Schwarze Wand, Richterstein)

polesí: Bílý Potok, odd. 82
nadm. výška: 850 m n. m.
horolezectví:
výstupy: 1. Normální cesta; II; výšvih od SV, travnatou římsou k vrcholu
2. Jižní stěna; V; Novák, 22. 11. 1959; středem náhorní stěny

Tímto jménem je označována nejhořejší, přesto však zcela samostatná skála, patřící do rozsáhlých Šolcových skal (viz dále). Její údolní stěna měří 15 m, strana náhorní je zcela kolmá a stojí před ní malá, charakteristická věžička.

Sejdeme-li žlutě značeným průsekem ze Smědavského vrchu k Poledním kamenům asi 1 km, přijdeme k místu, kde vpravo po svahu odbočuje tzv. Richterova cesta. V místech, kde cesta zatáčí v pravém úhlu vpravo, stojí Černá stěna, na jejímž předskalí stával dříve tzv. Richterův kříž.

40. ŠOLCOVY SKÁLY
(Scholzefelsen, Šolcova skála)

Matouschek: Scholze Felsen
polesí: Bílý Potok, odd. 90, 91
nadm. výška: 700—750 m n. m.

Rozsáhlý komplex skal, do kterého bývá řazena i skála předešlá; od ní se táhne skalní hřeben severoseverozápadně do údolí. Jeho jednotlivé vrcholky jsou mnohdy jen nesnadno dostupné. Nejzápadněji položená skála v odd. 91 má na vrcholu menší skalní hrnce. Několik metrů pod dolním okružním průsekem (Niederer Wittigberg Gürtel) se nalézá skalní útvar zvaný BŘEZOVÁ VĚŽIČKA (Birkentürml, Scholzeknochen), přístupný horolezecky.

Původ německého jména se nám nepodařilo zjistit. Zřejmě se jedná o jméno vlastní a nikoli o starý místní název pro rychtáře (der Scholze), přestože místní pověst by tomu nasvědčovala. Počeštělé jméno (Šolc) jsme našli na některých českých mapách a proto ho užíváme i zde.

41. POLEDNÍ KAMENY
(Obere Mittagsteine, Ober Mittagstein, horní Polední kameny, Polední kámen, Poledníky, Kameny poledníkové)

Matouschek: Mittagsteine
vyobrazení: JGV, roč. 15, str. 80
polesí: Bílý Potok, odd. 57, 65, 83, 84
nadm. výška: Δ 1006 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří (část)

Známa a rozsáhlá skupina skal při žlutě značené turistické cestě. Nejvyšší skalisko měří asi 9 m a nabízí dobrý rozhled. Menší skupiny skal se nacházejí podél cesty směrem na Frýdlantské cimbuří. Z nich nejvýznamnější je zdánlivý viklan (asi 20×5×8 metrů!), který spočívá na nepatrně základně, je pozorovatelný přímo z cesty a leží na křižovatce průseku shora uvedených lesních oddělení (aplit).

42. PŮLENÝ KÁMEN (Itschifelsen, Jičí skála)

Matouschek: Itschi Felsen
polesí: Bílý Potok, odd. 84
nadm. výška: 940 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

Asi 400 m pod nejhořejším Poledním kamenem se vypíná vpravo (severovýchodně) od značené cesty nápadná a široká skalní věž, která je obtížně přístupná asi pětimetrovým komínem, který skálu pŕlí (odtud české jméno). Údolní stěna spadá do hloubky asi 40 m. Původ německého pojmenování se nepodařilo zjistit; v těsné blízkosti skály se nalézá i stezka podobného jména, tzv. Itschi Steig.

43. FRÝDLANTSKÉ CIMBUŘÍ (Friedländer Zinne, Brandfels [sensu stricto])

Matouschek: Friedländer Zinne
vyobrazení: JGV, roč. 50, str. 65; Kauschka 1924, str. 122, 99; Patočka 1955, str. 192; atd.

polesí: Bílý Potok, odd. 84, 95
nadm. výška: 900 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

horolezectví: prvovýstup Haupt, 27. 5. 1912

- výstupy: 1. Normální cesta; III; prvovýstup, viz nahoře; od S předskalí na širokou rampu k V a plotnou na vrchol
2. Severní spára; IV; Novák, Schäfer, 8. 1936; od začátku rampy spárou na vrchol
3. Západní komín; VI; W. a H. a G. Ginzel, 24. 8. 1952; přes štrbinu na vrchol
4. Východní kout; V; W. a G. Ginzel, Mai, 11. 10. 1953

Tímto českým jménem označujeme obě mohutné skály, které tvoří vlastní „cimbuří“ a od kterých dolů pokračuje vlastní hřeben dolních Poledních kamenů (viz dále).

1. První skála je turisticky přístupná (žlutě značená odbočka cesty). Z prostorné vrcholové plošiny je jeden z nejkrásnějších výhledů Jizerských hor. Německé jméno této skály — Brandfels —

pochází z dob velkého lesního požáru. Nalézá se zde velký skalní hrnec (většinou naplněný vodou), v jehož stěně jsou vytvořeny dvojce „hodiny“. Jedny z nich tvoří i odtok z tohoto hrnce. Skála je prostoupena mohutnou aplitovou žílou, pokračující i ve druhé skále. Na západním úpatí (směrem k Nosu) je umístěna pamětní deska Rudolfa Kauschky.

2. Druhá skála je několik desítek metrů vzdálena východním směrem přes skalní průrvu. Je to vlastní horolezecká skála Frýdlantského cimbuří (nižší, náhorní vrchol je dostupný i bez obtížnějšího lezení), rovněž prostoupená aplitovou žílou.

Na jejím východním úpatí je umístěna bronzová deska horolezce Hölzela, který se ze skály v r. 1933 zřítíl a smrtelně zranil.

44. DRBNY (Klatschweiber, Čarodějnice)

polesí: Bílý Potok, odd. 84
nadm. výška: 960 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

Charakteristická skupina dvou proti sobě stojících skal je vzdálena asi 100 m jihovýchodovýchodním směrem od Půleného kamene (lok. č. 42) a vyčnívá nad zarostlý a neschůdný les. Vrcholový blok je obtížněji dostupný, má zajímavé uspořádání, na vrcholu skalní hrnec a velké „hodiny“ (otvor asi 15 cm!!).

45. POLEDNÍ ZUB (Mittagszahn)

vyobrazení: Kauschka 1924, str. 99
polesí: Bílý Potok, odd. 95
nadm. výška: 840 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

horolezectví: prvovýstup Haupt, Löser, Neumann, 28. 7. 1912
výstupy: 1. Severozápadní cesta; II; prvovýstup, viz nahoře

Od Frýdlantského cimbuří spadá hřeben Dolních Poledních kamenů příkře dolů a vytváří desítky větších či menších, většinou bezejmenných skalních útvarů. Jedním z nich je i Polední zub, který leží asi 80 m pod „cimbuřím“ a je — pozorován od východu — výraznou dominantou celého hřebene. Je to štíhlý skalní útvar asi 15 m vysoký, nápadně připomínající ohromný zub či vztyčený prst.

46. POHOVKA
(Kanapee)

vyobrazení: Kauschka 1924, str. 99
polesí: Bílý Potok, odd. 95
nadm. výška: 820 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří
horolezectví: prvovýstup Kauschka, Steinjan, Gerhard, Ginzel, 3. 6. 1928
(západní stěna)
výstupy: 1. Západní stěna; III; prvovýstup, viz nahoře

Rozlehlá skála, jejíž východní stěna je nenápadná, zato však stěna západní se tyčí do výše asi 30 m. Skála je vzdálena asi 100 m severně od lok. č. 45.

47. HAJNÍ KOSTEL
(Hainskirche, Hejnický vrch, Hejnická vyhlídka)

Matouschek: Hainskirche
polesí: Bílý Potok, odd. 94
nadm. výška: Δ 730 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

Velmi známá vyhlídková skála, ke které vede žlutě značená odbočka turistické cesty z údolí Černého potoka. Mohutná skála je opatřena vytesanými stupy, žebříkem a kovovým zábradlím. Stěna měří asi 15 m a prochází jí jedna z nejmohutnějších aplitových žil Jizerských hor. Známé jsou i prostorné skalní hrnce (jméno skály svědčí o tom, že tyto hrnce sváděly k domněnce, že skála byla obětím místem pohanských obyvatel).

O Hajním kostele se vypráví pověst o skrytém pokladu, který se otvírá jen na Velký pátek a o matce, která celý rok musela čekat, až jí skála vydá zapomenuté dítě.

48. KAZATELNA
(Kanzel)

polesí: Bílý Potok, odd. 94
nadm. výška: 720 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří
horolezectví: prvovýstup Haupt, Neumann, 8. 1912
výstupy: 1. Jižní komín; II; prvovýstup, viz nahoře
2. Jižní stěna; IV; Machovič, Chudoba, 14. 9. 1958
3. Východní stěna; V; Čihula, Machovič, 1. 5. 1957
4. Západní sokolík; IV; Machovič, Čihula, 1. 5. 1957
5. Severozápadní hrana; VI; Čihula, Machovič, 3. 4. 1957;
2 kruhy
6. Severovýchodní kout; VI; Čihula, Machovič, 31. 10. 1959;
1 kruh, 2 skoby

Tato mohutná skála se stěnami 12—18 m vysokými se nalézá jen několik desítek metrů od dolního úpatí Hajního kostela.

Asi 100 m jihojihozápadně od Kazatelny se zřítíl v r. 1344 ohromný balvan (asi 20 × 10 m) a zničil při pádu část níže položeného lesa.

49. ZEVLOUN
(Nasegucker)

polesí: Bílý Potok, odd. 95
nadm. výška: 750 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří
horolezectví: vrcholová knížka
výstupy: 1. Údolní stěna (středem); IV; W. Ginzel, Mai, 25. 12. 1953
2. Údolní stěna (pravo); IV; Novák, 2. 5. 1954
3. Náhorní stěna; IV; Novotný, 23. 9. 1956

Tato skála se nalézá mezi Kozí stezkou, (kterou vede značená cesta Černým potokem) a středními vodopády potoka. Údolní stěna se zvedá do výše 25 m, strana náhorní dosahuje pouhých deseti metrů. Vrchol, který ční nad okolní vzrostlé buky, je přístupný pouze horolezecky.

Původní německé jméno skály se vztahuje na skutečnost, že z vrcholu je pozorovatelná skála Nos (něm. Nase), která leží na protější straně.

50. NOS
(Nase, Teufelsnase)

Matouschek: Nase
vyobrazení: Kauschka 1924, str. 122; JGV, roč. 50, str. 65
polesí Hejnice, odd. 50
nadm. výška: 840 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří
horolezectví:
výstupy: 1. Údolní stěna; VI., W. a H. a G. Ginzel, Mai, Machovič, 3. až 4. 10. 1959; 1 kruh, více skob; středem stěny pod „nos“, doprava vzhůru na Z hranu; pod převisem travers doleva na V hranu a odtud na vrchol; sestup jižním rohem
2. Západní komín; IV; Čihula, Kašík, Machovič, 7. 1. 1962; středem západní stěny a komínem

Jedna z nejvyšších skal Jizerských hor, jejíž úzká, pouhých 10 m široká údolní stěna dosahuje výšky kolem 80 m a je přístupna pouze nejobtížnější horolezeckou cestou. Náhorní stěna je vysoká jen několik metrů (svah je tedy neobyčejně prudký!) a je poměrně snadno dostupná (I). Vrchol skály je velmi prostorný a členitý a uchoval se na něm původní porost (jedle, smrky, jeřáby, buky). V jednom

z vrcholových skalních bloků se nalézá asi 75×75 cm velký viklan. Skála, jejíž úpatí se nalézá asi 200 m nad vodopádem Černého potoka, obdržela jméno od obřího převisu, který je pozorovatelný jako skutečně obrovský nos již z dolní části údolí Černého potoka. Napříč údolní stěnou se táhne aplitová žíla.

51. SKALNÍ HŘIB u Nosu
(Pilzstein ober der Nase)

polesí: Hejnice, odd. 50
nadm. výška: 860 m n. m.
SPR: Frýdlantské cimbuří

Asi 8 m vysoký skalní hřib vzdálený pouhých 80 m jižně od náhorní stěny Nosu. Skála je ve vysokém bukosmrkovém lese a přestože patří k nejkrásnějším skalním hřibům Jizerských hor, je jen velmi málo známá.

52. DOLNÍ HLÍDAČ
(Unterer Winkelwächter, dolní Hlídač Koutu, Hlídač)

Matouschek: Winkelwächter (pro lok. 52 a 53?)

polesí: Hejnice, odd. 48
nadm. výška: 630 m n. m.

SPR: Frýdlantské cimbuří

horolezectví: prvovýstup frýdlantští lezci, 5. 1920

- výstupy: 1. Normální cesta; II; od jihu
2. Východní stěna; III; němečtí lezci; levou částí stěny
3. Severní spára; IV; Novák s druhy, 1958
4. Západní (klikatá) spára; IV; Machovič, G. Ginzel, 23. 12. 1958

Horolezecká skála, která se nachází (podobně jako následující dvě skály) na horském hřebenu mezi Černým potokem a Černou říčkou (Schwarzfloss). Ke skále, která se nalézá na místě, zvaném něm. „Knochen“, dojdeme, stoupáme-li asi 200 m pod vodopádem Černého potoka vzhůru do levého břehu, až na hřeben. Dolní Hlídač stojí asi v polovině hřebene. Všechny tři Hlídače obdržely německé jméno (Hlídač Koutu), odtud, že z nich můžeme pozorovat část obce Bílý Potok, který se nazývá Kout (Winkel).

Náhorní stěna (tedy jižní a východní) je vysoká pouhých 10 m, severní stěna údolní dosahuje 25 m a je rozdělena do třech stupňů.

53. PROSTŘEDNÍ HLÍDAČ
(Mittlerer Winkelwächter, prostřední Hlídač Koutu)

Matouschek: Winkelwächter (pro lok. 52 a 53?)

polesí: Hejnice, odd. 51
nadm. výška: 680 m n. m.

SPR: Frýdlantské cimbuří

horolezectví: prvovýstup frýdlantští lezci, 5. 1920

výstupy: 1. Severní cesta; I; prvovýstup, viz nahoře

2. Severozápadní stěna; II; G. Ginzel, 23. 12. 1958; zarostlé plotny

Skála stojí asi 80 m jihojihozápadně nad předešlou skálou a je od ní dobře patrna. Je to mohutný skalní útvar s údolní stěnou 25 m a náhorní 15 m vysokou a rozlehlé vrcholové plató s několika polozarostlými balvany je přístupné i nehorolezecky, pouze s určitou obratností severní stěnou, s nástupem u východního rohu.

54. HORNÍ HLÍDAČ
(Oberer Winkelwächter, horní Hlídač Koutu)

vyobrazení: Kauschka, 1924, str. 7

polesí: Hejnice, odd. 48, 51
nadm. výška: 760, m n. m.

SPR: Frýdlantské cimbuří

horolezectví: prvovýstup frýdlantští lezci, 5. 1920

- výstupy: 1. Severozápadní cesta; III; nástup na SZ úpatí, přes kořeny jeřábů na skalní balkón. Vzhůru plochým zářezem k pevně zakořeněnému smrčku. Odtud 2 m vzhůru k vrcholu
2. Jihozápadní hrana; V; Novák, 20. 11. 1956

Od předešlé skály se vrátíme na hřeben a pokračujeme vzhůru. Zanedlouho přijdeme na místo označené v Matouschkově mapě jako „Beim Herrgott“ (U Pánaboha) podle dnes polorozpadlého svatého obrázku v dřevěné skříňce, která visí na buku na styku průseků. Horní Hlídač stojí jen několik metrů odtud a je ze všech tří Hlídačů horolezecky nejobtížnější. Stupňovitá údolní stěna měří 25 m, jižní náhorní stěna 12 m a je hladká a převislá. Z vrcholu skály je krásný rozhled na skalnatý hřeben Poledních kamenů a průrvu Černého Potoka.

55. STUDENTSKÝ KÁMEN
(Scheibstein, Scheibenstein, Studentenstein, Štít)

Matouschek: Scheibstein

polesí: Hejnice, odd. 47

nadm. výška: Δ 880 m n. m.

Téměř neznámá, asi 5 m vysoká skála s prostorným (kolem 30 m) vrcholovým plató. Nalézá se v hustém smrkovém mlázi asi 350 m jihojihovýchodně od následující lokality (Aplitové skály). Německé jméno Studentenstein pochází z r. 1813, kdy se zde ukrývala ozbrojená skupinka studentů (JGV, roč. 43, str. 47). Přestože Matouschkova mapa udává jako Scheibstein tuto lokalitu, považují starousedlíci za „Studentský kámen“ následující lokalitu, tedy Aplitové skály. To se zdá pravděpodobnější i z utváření terénu, protože šikmá plotna aplitové skály vytváří jakousi ochrannou jeskyňku.

56. APLITOVÉ SKÁLY (Aplitsteine)

polesí: Hejnice, odd. 54
nadm. výška: 820 m n. m.
SPR: Štolpichy

12 m vysoká členitá skála s nápadnou vodorovnou aplitovou žílou a chodbou jeskynního rázu, která prochází celou skálou. Lokalita se nalézá ve vysokém lese na severním okraji velké mýtiny, přes kterou vede červeně značená cesta ze štolpišské silnice na Ořešník.

Asi 100 m odtud na jihovýchod je skála, asi 3 m vysoká, v jejíž západní stěně prochází několik centimetrů silná aplitová žíla nápadnou basickou peckou.

Terén v okolí Aplitových skal (zvláště hřebínek severním směrem) je skalnatý, na vrcholku nejvyšší skály dosti velké skalní hrnce.

57. OŘEŠNÍK (Nusstein, Nussberg, Ořech)

Matouschek: Nusstein
vyobrazení: Patočka, 1955. str. 128; JGV, roč. 50, str. 112
polesí: Hejnice, odd. 65
nadm. výška: Δ 800 m n. m.
SPR: Štolpichy

Velmi známá a vyhledávaná vyhlídková skála Jizerských hor, která leží na červeně značené turistické cestě. Vrchol je od r. 1898 opatřen zábradlím a je na něm od nepaměti (v létě 1819 je připomínáno již jeho obnovení!) vztyčen kříž.

Náhorní strana masivu je vysoká pouhých 15 m, k severu a severovýchodu spadají srázy do hloubky 50 m. 100 m jižně od skály je aplitová žíla.

58. STOJKA (Stehauf)

polesí: Hejnice, odd. 65
nadm. výška: 780 m n. m.
SPR: Štolpichy
horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup asi frýdlantští lezci, kolem r. 1920
výstupy: 1. Normální cesta; II; jižní hranou
2. Údolní cesta; III; Novák, 24. 10. 1952
3. Východní spára; IV; Novák, 9. 7. 1953
4. Severní hrana; V; Ebert, 1953

Nalezení této horolezecké skály ve skalní změti jihozápadního úbočí Ořešníku je dosti nesnadné. Skála se jeví z vrcholku Ořešníku jako skalní věžička vyčnívající nad vrcholky buků asi 100 m vzdušnou čarou v jihojihozápadním směru. Vratíme se tedy z Ořešníku asi 50 m, odbočíme vpravo (západně) k členitému hřebínku; obejdeme jej po jeho jihovýchodní straně nesnadným terénem a dostaneme se asi 100 m hlouběji. Tam, na poměrně rovném místě v bukové mlazině stojí asi 8 m vysoké skalisko s nápadnou spárou na východní straně. Vrcholový skalní blok je podoben klobouku. Ve skalní změti pod Stojkou je několik větších jeskynních systémů (Nussteinkeller).

59. ŠTOLPIŠSKÁ VĚŽ (Stolpichturm)

polesí: Hejnice, odd. 67
nadm. výška: 750 m n. m.
SPR: Štolpichy
horolezectví:
výstupy: 1. Normální cesta; II; Novák, 1937; od východu

Jdeme-li žlutě značenou štolpišskou silnicí z Ferdinandova vzhůru, odbočíme asi 80 m za prvním mostem přes Štolpich (ještě před vysokou skálou spadající až k cestě) vlevo na severovýchod a šplháme příkrým svahem asi 50 m vzhůru. Dostaneme se tak ke skále, jejíž údolní stěna ční do výše 20 m; náhorní stěnka je vysoká pouze 8 m. Srázný vrchol je porostlý smrčím a jeřáby.

60. ZAHRADNÍ VĚŽ (Gartenlehneturm)

polesí: Hejnice, odd. 66
nadm. výška: 780 m n. m.
SPR: Štolpichy
horolezectví: prvovýstup před r. 1914
výstupy: 1. Náhorní stěna; II; před r. 1914; od východu
2. Údolní stěna; IV; Novák, Krause, 1. 9. 1957

Tato skála (pojmenovaná podle úbočí, na němž se nalézá, tj. Zahradní stráň, něm. Gartenlehne) je vzdálena asi 150 m jihovýchodně od Stojky (lok. č. 58), z jejíhož vrcholu je i viditelná. Mohutná skála (údolní stěna měří 25 m, náhorní 15 m) leží asi 50 m pod cestou na Ořešník v řídkém, vysokém bukovém lese.

61. JESKYNNÍ VĚŽ (Höhlelurm)

Matouschek: Höhlelurm
vyobrazení: Kauschka, 1924, str. 123

polesí: Hejnice, odd. 68
nadm. výška: 760 m n. m.

SPR: Štolpichy

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Kauschka, Steinjan, Tham, Sitte, 14. 9. 1919

- výstupy: 1. Normální cesta; V; prvovýstup, viz nahoře; vých. spárou do štrbiny, travers doprava, komínem a stěnkou k vrcholu
2. Přeskokem; III; 1920; od východu spárkou na jižní vrchol a přepadem na severní vrchol
3. Kombinace cesty ad 1 a 2; III; Novák, Komárek, Meluzín, 24. 6. 1951; slanění z jižního vrcholu do štrbiny a dále normální cestou
4. Údolní stěna; V; W. a G. Ginzel, Macek, 7. 6. 1953; od SZ rohu šikmo doleva vzhůru

Tuto skálu nalezneme, vydáme-li se od nejdolejšího mostu přes Štolpich šikmo vzhůru svahelem (jihojihozápadně). Již asi po 150 m narazíme na spodní úpatí této skály, která je proslulá svým jeskynním systémem. Dolní vchod jeskyně je na straně severozápadní, horní na straně východní mezi oběma věžemi. Prostor je nevysoký, několik metrů dlouhý a poměrně vlhký.

Vlastní Jeskynní věž je dvouvrcholová; oba vrcholy jsou odděleny asi 150 cm širokou průrvou, kterou musíme překonat při postupu z věže náhorní na věž údolní, na které je umístěna vrcholová knížka. Údolní stěna spadá do hloubky 30 m, náhorní pokračuje velmi těžko schůdným a skalnatým terénem. Vrchol skály je vidět i z vrcholu Divé Maří, která je ke skále obrácena údolní stěnou.

62. STRÁŽNÝ DIVÉ MAŘÍ (Wächter der Wilden Marie, Gratturm)

polesí: Hejnice, odd. 68
nadm. výška: 800 m n. m.

SPR: Štolpichy

horolezectví:

výstupy: 1. Normální cesta; III; Watznauer, Ginzel, 22. 7. 1928; od jihu

Skála nemá charakter skalní věže, ale spíše mohutného (východní strana je asi 15 m, západní asi 12 m vysoká) hřebene, který je vlastně severozápadním pokračováním Divé Maří v délce asi 120 m. Vrchol skaliska není tedy nijak výrazný.

63. DIVÁ MAŘÍ (Wilde Marie, Gahlerspitze, Divá Máří, Divoká Mářa)

Matouschek: Wilde Marie

polesí: Hejnice, odd. 68
nadm. výška: 840 m n. m.

SPR: Štolpichy

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Gahler, Scholze, Wolleschak, 14. 7. 1895

- výstupy: 1. Normální cesta; III; prvovýstup, viz nahoře; od místa, kde u Z stěny stojí smrk a jeřáb komínovitým žlábkem a trhlinami v plotnách doprava vzhůru a vysokým krokem od V kulisy na vrchol (široký komín o něco výše k jihu vede do štrbiny mezi vrcholy!!)
2. Varianta přes plotnu; IV; Watznauer, Ginzel, 22. 7. 1928; z komínovitého žlábkem, travers doleva na plošinku se smrky pod plotny (viz č. 1)
3. Od východu na plotny; V; Haupt, Schurig, Träger, 27. 4. 1913
4. Údolní stěna; VI; Kauschka, Steinjan, Ginzel, Möllerová, 27. 10. 1927; travers na humusové polici (pokácený smrk) od JV do stěny k nápadné kulise, přes plotnu a obtížnou spárou v JV koutu na V kulisu
5. Údolní stěna (celá); VI; Novák, Ebert, 9. 9. 1953; od úpatí dlouhým SV koutem, šikmo doprava vzhůru, až u kulisy ústí do předešlé cesty
6. Jižní hrana; VI;
W. Ginzel, Mai, 5. 7. 1954; slanění do štrbiny a sestup k JV kolem svislé, velmi tenké, zvonící plotny

Velmi známá horolezecká skála a zároveň nejvyšší samostatná skalní věž Jizerských hor. Její údolní stěna měří 80 m, náhorní 15 m. Na náhorní straně je oddělena širokým komínem od sousedního, nižšího skaliska, rovněž pouze horolezecky přístupného (cesta III. st. obt.). V zimě a z jara před olistěním buků je skála zdaleka patrna až z údolí Štolpichů. Nejrychleji se ke skále dostaneme od Krásné Maří, vyhlídkové skály na značené cestě (následující lokalita). Po její pravé straně vede přímo dolů málo zratelná pěšina neschůdným terénem asi 300 m téměř až ke skále. Z vrcholu Divé Maří je velmi krásný rozhled na hluboké údolí Velkého Štolpichu na úbočí Ořešníku. Poznámku o jménu viz u následující skály.

64. KRÁSNÁ MAŘÍ

(Schöne Marie, Schöne Marienfelsen, Krásná Máří, Skály Krásné Máří, Krásná Mářa)

Matouschek: Schöne Marie
polesí: Hejnice, odd. 68
nadm. výška: 860 m n. m.
SPR: Štolpichy (hranice rezervace)

Známá vyhlídková skála na značené odbočce turistické cesty. Ze strany náhorní je přístupna vytesanými schody a je opatřena kovovým zábradlím. Údolní stěna spadá do hloubky 18 m.

Asi 100 m severovýchodně je mohutné skalisko na jehož východní straně je nápadná, asi metr silná aplitová žíla.

Původ jména skály je starý. Roku 1582 jím byl označován důl na stříbro, který se nacházel pod skálou v údolí Štolpichu („Schöne Marie-Fundgrube“ a název byl později po zániku díla přenesen na skálu. (JGV, roč. 43, str. 41). Divá Maří byla podle ní pojmenována horolezci až začátkem našeho století.

65. MODLA

(Götze, Schraubenturm)

polesí: Hejnice, odd. 71
nadm. výška: 780 m n. m.
SPR: Štolpichy
horolezectví:

výstupy: 1. Normální cesta; III; W. a G. Ginzel, Mai, 5. 7. 1954; od JZ
2. Jižní kout; III; Novák, Ebert, Novotný, 7. 9. 1955

Velmi málo navštěvovaná horolezecká skála, vysoká asi 10 m. Vrchol je zarostlý malými smrky a stojí na něm kamenný mužík. Skála je nesnadno naležitelná: od západní stěny Divé Maří sestoupíme asi 70 m, pokračujeme po vrstevnici k západu asi 100 m a projdeme jakousi jeskyňkou, kterou protéká potok; vyjdeme v zatáčce opuštěné vozové cesty, pokračujeme jí asi 150 m šikmo vzhůru doprava až k další ostré zatáčce doleva; zde odbočíme opět k západu a asi po 150 m narazíme na Modlu. Skála leží poněkud dole pod mýtinou.

66. JEŘÁBOVÁ SKÁLA

(Eschenturm [Ebereschenturm])

polesí: Hejnice, odd. 71
nadm. výška: 800 m n. m.
SPR: Štolpichy
horolezectví:

výstupy: 1. Východní spára; IV; Novák, Ebert, Novotný, 7. 9. 1955; po neobtěžném výstupu po skalních stupních šestimetrová spára k vrcholu

Téměř neznámá horolezecká skála, ležící asi 100 m jihovýchodně východně nad Modlou. Údolní stěna je hladká a dosahuje výše 12 m. Nejpřístupnější je vrchol ze strany východní.

67. ČAROSTŘELEČ

(Freischütz, Čarostřelcova skála)

Matouschek: Freischütz
vyobrazení: Kauschka, 1924, str. 123 (44)
polesí: Hejnice, odd. 72
nadm. výška: 780 m n. m.
SPR: Štolpichy

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Haupt, Novotný, 7. 9. 1919

výstupy: 1. Západní komín; IV; prvovýstup, viz nahoře
2. Jihovýchodní hrana; V; Lugert, Seibt, 7. 1923, kruh a skoba
3. Údolní stěna; VI; W. Ginzel, Mai, 29. 7. 1954; 2 kruhy a skoba

Jedna z nejznámějších horolezeckých skal Jizerských hor. Údolní stěna je 16 m, náhorní 12 m vysoká. Na vrcholu je zapuštěna kovová tyč se štítem, iniciálami prvolezců a datem prvovýstupu. Celá skála je prostoupena žílou s velkými krystaly živce, která se kříží na jihozápadním rohu se dvěma žílami aplitovými. V náhorní i údolní stěně jsou vypreparovány větší shluky biotitických pecek. Pod komínem je vytvořen skalní hrnec, částečně vyplněný pískem.

Skálu nalezneme nejsnáze ze zeleně značené turistické cesty z Ferdinandova na Novou louku (tzv. Riegel Weg nebo Rauscheck Weg). V místech, kde od severu k cestě spadá kolmý, asi 2 m vysoký balvan s mužíkem, v jehož blízkosti se nalézá lesní mezník oddělení 72/73/78/79, odbočíme přímo vzhůru do svahu. Jdeme bukovým lesem asi 200 m a posléze k vlastní skále ještě asi 30 m šikmo (jihovýchodně) hustou smrčinou. Skála byla pojmenována až v tomto století a s Weberovým Čarostřelcem (přestože Weber se v blízké Libverdě léčil), nemá nic společného.

68. KŘÍŽENÝ APLIT
(Kreuzaplit)

polesí: Hejnice, odd. 73
nadm. výška: 890 m n. m.

Skála, zajímavá pouze geologicky. Na západním úpatí asi deseti-metrového skaliska pozorujeme dvě různě staré aplitové žíly, které se křížují.

Asi 500 m západně od Krásné Maří po červeně značené cestě (tj. 50 m za rozhraním smrkového a bukového lesa) je na levé straně cesty menší skalisko. 50 m pod ním směrem k severu se nalézá skála s kříženým aplytem.

69. PTAČÍ VRCHY

(Vogelkoppen, Vogelkoppe, Vogelkuppe, Vogelberge, Ptačí kupy, Ptačí kupa, Velká a Malá Ptačí kupa, Ptačí skála)

Matouschek: Vogelkoppe
polesí: Hejnice, odd. 31, 38, 39
nadm. výška: Δ 1012 m n. m.
SPR: Ptačí vrchy

Znamé vyhlídkové skály na značené turistické cestě. Kromě nejvyšší „kupy“ se nalézá v blízkosti i několik kup menších. Jejich okolí patřilo donedávna k nejzachovalejším místům hor. Za nejvyšší kupou je na skále umístěn tzv. Mietzlův obrázek — památka na přestřelku s pytláky v r. 1866.

Na severní straně Malé kupy se kolem roku 1897 utrhly mechové a humusové kryty obrovské žulové plotny a strhl s sebou rostlinný porost a stromy; nová vegetace se zde dodnes neuchytila.

70. HOLUBNÍK
(Taubenhaus)

Matouschek: Taubenhaus
polesí: Hejnice, odd. 25, Bedřichov, odd. 102
nadm. výška: Δ 1069 m n. m.
SPR: Holubník

Vrcholové skalisko, asi 10 m vysoké a snadno přístupné leží na značené turistické cestě a je proslulé krásným kruhovitým rozhledem. Na vrcholu je pět malých skalních hrnců a žíla křemene. Starší vlastivědní autoři se neshodli na tom, je-li jméno hory (a tedy i vrcholového skaliska) odvozeno od zaniklého čihadla na holuby, nebo datuje-li se z r. 1813, kdy na vrcholu z vojenských důvodů byla vztyčena tyč, podobná holubníku.

71. SNĚŽNÉ VĚŽIČKY

(Tschihahnefelsen, Schneeturm und Schneeköpfl, Davidsteine, skála na Čihadle)

Matouschek: Tschihahnl Felsen
polesí: Bílý Potok, odd. 98, Bedřichov, odd. 107
nadm. výška: 1050 m n. m.

SPR: Černá hora

horolezeectví: vrcholová knížka (Sněžná věžička)

výstupy: Sněžná věžička

1. Normální cesta; II; Ginzel, Müller, Hürbe, 5. 3. 1922;
od severu

2. Západní stěna; IV; G. a W. Ginzel, 3. 1952

3. Jižní stěna; IV; Schöler, 3. 1952

Sněžná hlavička

1. Normální cesta; IV; W. Ginzel, 7. 1954

Znamá skupina skal na žlutě značené odbočce turistické cesty se nachází jižně od vrcholu Černé hory hejnické. Ve vzdálenosti 10—15 m je roztroušeno asi 5 menších skalních skupin. Vlastní Sněžná věžička, podle které skály jsou pojmenovány, leží asi 30 m severozápadně od mohutné skály se starým loveckým posedem. Od této „posedové“ skály pouhých 20 m severovýchodně je nejnapadnější skalní útvar a to Sněžná hlavička, asi 8 m vysoká, kolmá až převíslá skála s kamenným mužíkem na temeni. Na skále jižně od ní je velký otevřený skalní hrnec.

72. JELENÍ SKÁLA

(Welz, Wels, Welsstein, Welzstein, Vels, Velc, Jeřábická hora)

Matouschek: Welz
polesí: Josefodol, odd. 22
nadm. výška: 980 m n. m.

8 m vysoká a rozložitá skála (dříve vyhledávaný vyhlídkový bod) je zarostlá borůvkám a smrky. Leží jižně od nejvyššího bodu modře značené cesty z Kristiánova na štolpišskou silnici. Od místa, kde se tato cesta stýká se žlutě značenou cestou z Černé hory kristiánovské, jdeme 500 m k jihovýchodu až ke skále, dobře na širokém hřebeni ve vysokém lese patrné. Severozápadně od skály se nalézá hraniční kámen býv. okresů Liberec, Frýdlant a Jablonec.

Německé pojmenování skály je staré a němečtí vlastivědní badatelé nejsou zajedno, pochází-li od slovesa wälzen (valiti) nebo od slova Fels (skála). V českých průvodcích bývá používáno slovo Vels, Velc a ve velmi nedokonalém Kinského Názvosloví najdeme

výraz Jerábická hora. Běžné jméno Rozmezí se vztahuje v různých mapách k různým místům, a nejčastěji bývá umísťováno několik set metrů severněji. České jméno bylo nově vytvořeno podle Jeleního potoka (Bergwasser), nedaleko něhož skála leží.

73. ČERTOVO ODPOČIVADLO
(Teufelssitz, Čertův odpočinek, Čertovo sedátko, Čertův posed)

Matouschek: Teufelssitz
vyobrazení: JGV, roč. 3, str. 36; Hübler 1882, tabule VIII
polesí: Bedřichov, odd. 2, 6
nadm. výška: 1075 m n. m.
SPR: Černá hora

Nevýrazná a dnes již z velké části lesem zarostlá skalní skupina po obou stranách průseku, ke které vede i značená odbočka turistické cesty z Černé hory kristiánovské. Na vlastním vrcholu (v odd. 6, asi 50 m západně od průseku) je 9 skalních hrnců, z nichž dva jsou dokonce propojeny tzv. „hodinami“. Skalní hrnce jsou příčinou pojmenování této skalní skupiny, protože podle staré pověsti je vytvořil čert, kterého na jeho oblíbeném místě přivázali zlomyslní skřítkové za ocas ke skále a bezmocný a rozběsněný čert bil kolem sebe pěstmi tak, že skálu rozbil a vytlačil do ní díry.

Podle HÜBLERA 1882 býval na vrcholu i viklan, který byl shozen.

74. GLOBUS
(Globus)

Matouschek: Globus
polesí: Hejnice, odd. 84
nadm. výška: 825 m n. m.

Tvarově zajímavá skála s kulatým vrcholovým blokem, který dal skále pojmenování. Skála je vysoká asi 3 m a „globus“ spočívá jen na velmi malé základně.

Poloha skály je nejlépe patrna z mapy. Nalézá se asi 300 m jižně od mostu přes Malý Štolpich na Polednické silnici (Bärhauptstrasse) ve vysokém smrkovém lese s vtroušenými buky.

75. RAKEV
(Sargstein)

Matouschek: Sargstein
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 40
nadm. výška: 840 m n. m.
SPR: Poledník

Málo známá skála, 12 m vysoká, přístupná středně obtížným úzkým komínem z jihovýchodní strany, ze které je omezený, ale krásný výhled. Skála se nalézá asi 30 m severozápadně od modře značené cesty Malým Štolpichem a to od míst, kde na vrcholu nejprudšího stoupání je vlevo (směrem z Hejnic do Liberce) u cesty asi 3 m vysoký skalní blok.

76. MLÝNSKÝ KÁMEN
(Mühlstein)

Matouschek: Mühlstein
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 47
nadm. výška: 670 m n. m.
SPR: Poledník

Asi 8 m vysoká náhorní stěna je celkem snadno přístupná po mírných, porostlých plotnách, šestnáctimetrová údolní stěna je kolmá a málo členitá.

Jdeme-li modře značenou Poutní cestou Malým Štolpichem od Polednické silnice (Bärhauptstrasse) do Hejnic, přijdeme do míst, kde vlevo končí les smrkový a za malou pasekou začíná les bukový. Odtud také počíná doleva stoupat okružní průsek oběma Divočáky s málo znatelnou pěšinou. Sledujeme ji asi 500 m a ze zatáčky této cesty je Mlýnský kámen pozorovatelný asi 30 m dole vpravo v bukovém lese, který nepřevyšuje.

77. VILÉMOVA SKÁLA
(Lemstein, Wilhelmstein)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 50, 53
nadm. výška: 770 m n. m.
SPR: Poledník

horolezectví: prvovýstup Haupt, Nowotny, 24. 8. 1919

- výstupy: 1. Normální cesta; I; frýdlantští lezci, před r. 1923; od S hrany, travers doprava dolů a JZ k vrcholu
2. Východní spára; III; prvovýstup, viz nahoře
3. Severní komín; III; prvovýstup, viz nahoře
4. Jihozápadní spára pravá; IV; Novák, Koudelka, 22. 11. 1950
5. Jihozápadní spára levá; V; Novák, 31. 11. 1956

Vilémova skála se nalézá téměř na vrcholu Předního Divočáku (Svinské čelo, Vorder Saustirn). Nejvyšší, západní stěna měří 16 m a skála je pojmenována po frýdlantském horolezci dr. Wilhelmovi Bergmannovi, který padl v I. světové válce.

78. ZTRACENÁ VĚŽ
(Verlorener Turm)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 43

nadm. výška: 780 m n. m.

SPR: Poledník

horolezectví:

výstupy: 1. Jižní cesta; Kauschka, Gerhard, Ginzel, 13. 10. 1929

Téměř neznámá a nevýznamná skála, asi 7 m vysoká, na hranici bukového a smrkového lesa, asi 400 m jihozápadně od sedla mezi Zadním a Předním Divočákem. Asi 100 m západně od ní se nalézá dobře vypreparovaná dvojitá aplitová žíla s nápadnými pravidelnými mřížovitými prasklinami.

79. KOZEL a KOZLÍ JEHLA
(Bockstein mit Bocksteinnadel, Bockzacken, Relz)

Matouschek: Relz

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 45

nadm. výška: 660 m n. m.

SPR: Poledník

horolezectví: vrcholová knížka (na Kozlí jehle!); prvovýstup Kauschka s druhy, 17. 10. 1921 (Kozlí jehla!)

výstupy: Kozel

1. Jihozápadní spára; III; frýdlantští lezci, před r. 1921
2. Jižní spára; V; frýdlantští lezci, před r. 1921
3. Severozápadní spára; IV; Čihula, Machovič, 22. 10. 1959
4. Přes plotnu; III; W. a G. Ginzel, 9. 1951

Kozlí jehla

1. Komínem; V; prvovýstup, viz nahore
2. Přeskokem; III; Ullrich, Hütteř, 2. 1922

22 m vysoká údolní stěna Kozla je oddělena od přilehlé Kozlí jehly pouze širokým komínem. Náhorní strana Kozla je charakteristická ohromnou, šikmo položenou žulovou deskou, která tvoří střechu nad vzniklou chodbou. Skála je známým horolezeckým objektem s obtížným přeskokem mezi oběma skalisky. Skála je ukryta ve velmi skalnatém terénu ve vysokém bukovém lese na konci cesty zvané Rackaweg. Je to první cesta, která odbočuje doprava za Zvonem z Viničné cesty (Weinkellersstrasse), vedoucí z Oldřichovského sedla do Ferdinandova. Na konci cesty od seníku se vydáme úzkou stezičkou po vrstevnici k východu a záhy spatříme asi 100 m nad pěšinou nápadnou stěnu Kozla.

80. ČERVENÉ SKÁLY
(Rotsteine, Rote Felsen, Červený kámen, Červená skála)

Matouschek: Rotsteine (chybně zakresleno!)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 56

nadm. výška: 640 m n. m.

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Kauschka, Steinjan, 30. 9. 1923

výstupy: Severovýchodní vrchol

1. Severozápadní cesta; II; Kauschka, Steinjan, 30. 9. 1923
Jihozápadní vrchol
1. Severní cesta; I; prvovýstup, viz nahore; z průrvy po kořenech, k vrcholu stavěním
2. Jižní komín; IV; G. Ginzel, Mai, 9. 1952; od konce komínu, travers doleva a Z spárou na vrchol
3. Jihozápadní spára („Hokejka“); V; Čihula, Machovič, 22. 10. 1959
4. Západní stěna; IV; W. a G. Ginzel, 7. 1953
5. Východní stěna; VI; W. Ginzel, Mai, 23. 8. 1953

Dvojvrcholová skalní skupina ze silně zvětralé žuly se nalézá na konci cesty Rackaweg, popsané u předešlé lokality. Náhorní stěna (vysoká asi 22 m), jihozápadního vrcholu, spadá k této cestě vlevo ještě před poslední zatáčkou. Oba vrcholy jsou od sebe odděleny hlubokou průrvou. Dolní, tj. severovýchodní skála, ačkoli měří kolem 50 m, je celkem bez obtíží přístupná po strmých, stromy a keři porostlých dřevitých plotnách. Pouze vlastní vrcholový blok je strmý. V západní stěně jsou dvoje svislé „hodiny“.

Jihozápadní skála je přístupná několika cestami, na jejím vrcholku je velký, k západu otevřený skalní hrnec, ve kterém roste bříza. 10 m jižně od slaňovacího kruhu jsou vodorovné(!) „hodiny“. 40 m východně (v zatáčce cesty) je nádherně vypreparovaná aplitová deska.

81. MLAKA
(Pfützhübel, Lužný, V bučinách)

Matouschek: Pfützhübel

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 65

nadm. výška: Δ 449 m n. m.

8 m vysoká skalní skupina na posledním vrcholu severního hřebene Poledníku. Přímo pod skálou je malé jezírko o rozměrech 10×8 m, za dešťů až 1 m hluboké, zčásti porostlé rašeliníkem. Vrchol se nalézá asi 400 m severně od míst, kde Viničná cesta z Oldřichovského sedla do Ferdinandova prochází asi stometrovým úsekem smrkového lesa.

82. JÍZDENKA (Fahrkartenturm)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 46
nadm. výška: 750 m n. m.
horolezectví:

- výstupy: 1. Normální cesta; III; W. a G. a H. Ginzel, Mai, 10. 1953; nástup od Z a travers do J stěny
2. Jižní stěna; III; Novák, 30. 9. 1954
3. Východní spára; III; Ebert, 16. 5. 1954

Málo známá horolezecká skála, asi 10 m vysoká se nalézá asi 250 m východně od značené turistické cesty na Poledník a to od začátku prudkého stoupání cesty za Zlomeným kamenem.

Neobvyklé pojmenování skály je odvozeno od jízdanky na vlak, kterou lezec, domnívající se být objevitelem skály, našel ukrytou již ve vrcholovém „mužiku“ a na které bylo uvedeno jméno skutečného „objevitele“.

83. ZLOMENÝ KÁMEN (Brechstein, Lom, Zlomený)

Matouschek: Brechstein
vyobrazení: JGV, roč. 48, str. 9
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 73
nadm. výška: 680 m n. m.
SPR: Poledník

V minulosti známá vyhlídková skála, poměrně snadno turisticky přístupná, s vytesaným letopočtem 1860 a iniciálami A. W. B. K. Na vrcholu leží několik velkých a nízkých balvanů (jeden z nich je viklan!) s původně přirozenými skalními hrnci. Tyto hrnce byly uměle rozšířeny a působí dnes dojmem sedátek.

Skála je na vrcholu hřbítku a nalezneme ji tak, že ze zeleně značené cesty odbočíme v jejím rovinatém úseku (asi 70 m před dalším stoupáním) vzhůru lesem. Mohutný žulový masiv je vysoký 8—18 m a výstup na vrchol není snadný.

84. SVINÍ KÁMEN (Sautstein, Schweinsgusche, Sviní rypák, Rypák)

Matouschek: Schweinsgusche
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 73
nadm. výška: 670 m n. m.
SPR: Poledník

horolezectví: vrcholová knížka

- výstupy: 1. Vnitřní komín; II; Haupt s druhy, před r. 1914; od jihu
2. Šikmý komín; III; Ginzel, Hübner, Müller, 10. 10. 1920; od jihu

3. Buková cesta; V; Čihula, Machovič, 9. 6. 1957; vlevo od šikmého komínu ke kruhu, doleva vzhůru plotnou a travers doprava do šikmého komínu
4. Jihozápadní cesta; VI; Novák, Ebert, 16. 5. 1954; od JZ rohu šikmo doleva vzhůru do šikmé spáry S stěny
5. Západní kout; VI; W. Ginzel, Mai, 7. 1954
6. Údolní cesta; VI; W. a H. Ginzel, Mai, 28. 7. 1954; středem stěny dvojitým sokolíkem na balkónek k odštípnutému balvanu (jištění!), pod střechem stěnkou doprava (skoba) na SZ roh, 4 m přímo vzhůru a vodorovnou spárou do Z koutu a šikmou spárou (skoba) na vrchol

Známa horolezecká skála (příčinou pojmenování je její charakteristický tvar) se nalézá asi 100 m severoseverovýchodním směrem od Zlomeného kamene (lok. č. 83) a její 16 m vysoká náhorní stěna je v řídkém bukovém lese zdaleka patrna. O strmosti svahu svědčí to, že stěna údolní dosahuje výše 50 m a prostupuje ji jedna z nejkrásnějších horolezeckých cest. Z vrcholu je krásný rozhled do údolí i na prudké severní svahy Poledníku.

85. JIZERSKÝ KOSTELÍK (Iserkirchl)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 73
nadm. výška: 685 m n. m.
horolezectví: prvovýstup Gerhard, Ginzel, 6. 11. 1927
výstupy: 1. Normální cesta; IV; ze západní průrvy třením na vrchol

Nenápadná a málo známá skalka je tvořena předskalím a asi 3 m vysokou věžičkou a nalézá se nedaleko Zlomeného kamene v zatáčce rovinatého úseku značené cesty a to těsně vpravo u cesty ve směru z Poledníku do Oldřichova.

86. VRCHOL SRÁŽŮ (Oberer Hemmrich, Scharflehberg)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 73, 79
nadm. výška: Δ 710 m n. m.

Tato skalní skupina s triangulačním bodem je vrcholovým skaliskem Srážů (Ostrého hřebene, Scharflehne). Na východním bloku je velký skalní hrnec; na hřebeni ve vzdálenosti asi 200 m k severoseverovýchodu se nalézá úzká a vysoká skalní brána.

87. OSTRÝ ROH
(Scharfhorn)

Matouschek: Scharfhorn
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 600 m n. m.
SPR: Poledník
horolezectví:

výstupy: 1. Severozápadní spára; I; frýdlantští lezci r. 1919
2. Údolní stěna; II; Ginzel, Hübner, 24. 11. 1920
3. Jižní spára; IV; Čihula, 8. 1957

Tato skála tvoří nejnápadnější skalní dominantu Srázů (Ostrého hřebene, Scharflehne), které se táhnou jako horský hřbet od jihozápadu k severovýchodu. Ostrý roh je patrný z kteréhokoli volného místa, ovšem v nepřehledném skalnatém terénu (po této stránce jsou Srázy jedním z nejzajímavějších míst Jizerských hor) je orientace obtížná. Nicméně sledujeme-li hřeben Srázů, dojdeme k mohutné skále, na jejímž vrcholu roste borovice černá a jejíž severozápadní stěnu prostupuje asi šestimetrová, přímá a šikmo stoupající spára. Údolní stěna spadá stupňovitě do hloubky 25 m a jižní stěna je převislá a 15 m vysoká.

88. OSTRÁ STĚNA a OSTRÁ VĚŽ
(Scharfwand und Scharfturm)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 560 m n. m.
SPR: Poledník

horolezectví: Ostrá stěna
výstupy: 1. Údolní stěna; II; Kauschka s druhy, 6. 11. 1927
2. Náhorní stěna; II v sestupu; titíž
Ostrá věž:
1. Jižní cesta; V; W. Ginzel, Duschka, 7. 1952

Sestoupíme-li od předešlého Ostrého rohu asi 50 výškových metrů jihovýchodně a pokračujeme-li severovýchodně po vrstevnici, narazíme brzy na mohutný masiv Ostré stěny (náhorní stěna měří 13 m, údolní 18 m a šířka skály je asi 20 m). K ní těsně, oddělena pouze metrovou trhlinou přiléhá ze severovýchodu nesnadno přístupná Ostrá věž. Na jejím vrcholu je postaven kamenný mužík.

89. OSTRÁ JEHLA
(Scharfnadel, Scharfzacken, Jehla)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 520 m n. m.
horolezectví: dosud sportovně nezlezeno, pouze za jistění shora přehozným lanem!

Ostrá Jehla je vzdálena pouze 60 m pod Ostrou stěnou. Je to 15 m vysoká hladká skalní Jehla.

90. HOMOLE
(Zuckerhut, Zuckerhütte, Homole cukru)

Matouschek: Zuckerhütte
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 560 m n. m.
SPR: Poledník

horolezectví: prvovýstup frýdlantští lezci, před r. 1914
výstupy: 1. Severovýchodní cesta; III; z malého skalního bloku pod vrcholovým skaliskem vzhůru; bez pomoci stavění krajně obtížné!!

Skála, jejíž vrcholový blok připomíná homoli cukru, se nalézá ve skupině bizarních žulových útvarů a skalních bludišť v dolní části Srázů asi 150 m jižně od Zvonu. Vlastní vrchol spadá do údolí asi 15 m vysokou stěnou a vyčnívá z jakéhosi skalního kotle. Několik metrů jihozápadně od vrcholu se nalézá skalní brána.

91. SEDLO
(Reitzacken, Jezdec, Ostruha)

polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 540 m n. m.
SPR: Poledník
horolezectví:

výstupy: 1. Vnitřní komín; II; frýdlantští lezci, před r. 1914
2. Severovýchodní spára; IV; Novák, Ebert, 15. 8. 1954

Skála se nalézá v blízkosti Homole, asi 100 m jižně od Zvonu. Jméno obdržela skála proto, že pobyt na jejím vrcholu je možný jen v sedu obkročmo jako v sedle. Při skoku nebo seskoku cítíme pod nohama zřetelné chvění tenké kamenné desky Sedla a je pravděpodobné, že tato skála může časem podlehnout následkům zvětrávání.

92. ZVON
(Glocke)

Matouschek: Glocke
vyobrazení: Kauschka, 1924, str. 141
polesí: Oldřichov v Hájích, odd. 74
nadm. výška: 550 m n. m.
SPR: Poledník

horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Kauschka, Haupt, Tham, Löpen, 26. 6. 1921

- výstupy: 1. Severní spára; V; prvovýstup, viz nahoře; spárou na JZ plotnu, od kruhu buď přímo neb spárou na další polici a od S nebo od J na vrchol
2. Dvojspára; V; Ullrich, Hütter, r. 1921; zleva J přes hladkou stěnu do dvojspáry a přes kroužek na JZ plotnu
3. Převísem; VI; Čihula, 21. 4. 1957; spárou přes největší převís na JZ plotnu a trhlinou středem pod vrchol
4. Severní cesta; VI; W. a G. Ginzel, 19. 7. 1952; sokolíkem ke kruhu, travers bez chytů na S hranu (kruh) a šikmým komínem s břizou vzhůru
5. Údolní cesta; VI; Čihula, Machovič, 2. 6. 1957; levou hranou S stěny ke 2. kruhu Severní cesty, odtud travers doleva a podél aplitové žíly přes kruh na JV roh

Jedna z nejznámějších a horolezci nejvyhledávanějších skal Jizerských hor. Je nejspodnějším význačným skalním útvarem ve Srážech a jméno skály plně vystihuje její tvar. Je pouze asi 130 m nad Viničnou cestou (Weinkellersstrasse) v prudkém svahu v řídkém bukovém lese. Několik desítek metrů severovýchodně probíhal střelecký průsek starých pevnůstek, tzv. bunkrová linie. Ve výši první plotny se celou skálou táhne aplitová žíla a na jižní straně jsou patrné biotitové pecky. Na vrcholovém bloku jsou skalní hrnce. V jeho jihozápadní straně je vytesán nápis OST.

Přestože v Jizerských horách existují těžší horolezecké problémy než Zvon, má tato skála prvenství v tom, že žádná z cest není nižšího stupně obtížnosti než V. Na vrcholu je umístěn železný cepín (PATOČKA 1955 udává chybně kříž) s datem prvovýstupu a iniciálami prvovýstupců.

93. VOLDŘÍŠEK (Hemmrictürml)

polesí: Špičák, odd. 3
nadm. výška: 590 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák
horolezectví:

- výstupy: 1. Severní spára; V; Čihula, Machovič
2. Jižní spára; IV; Čihula, Machovič

Téměř neznámá skála ve skalnatém terénu Kopřivníku. Je 10 m vysoká a do vrcholové štrbiny vede od severoseverozápadu a východu nápadná spára.

Jdeme-li značenou cestou z Oldřichovského sedla k Lysým skálám, dospějeme k místům, kde cesta západně od nápadného skalního útvaru (je nazýván Gorila) přechází hřeben na severní stranu. Odtud také vybíhá postranní hřeben k severu. Pokračujeme 50 m do sedla, ze kterého cesta stoupá v serpentínách k rovinatému úseku. Voldříšek se nalézá asi 40 m jižně od těchto serpentín. Nápadné

jsou velké basické pecky. V okolí se vyskytují aplitové žíly a skalní brána.

94. LYSÉ SKÁLY

(Kahle Felsen, Kahlsteine, Teufelslochfelsen, Skalní bludiště, Bludiště, Holý kámen)

Matouschek: Kahlsteine
vyobrazení: JGV, roč. 3, str. 33
polesí: Špičák, odd. 3
nadm. výška: 620 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

Velmi známá skupina skal, ležící na značené turistické cestě, je vyhledávána jednak pro krásný rozhled do oldřichovského údolí a na východní svahu Stržového vrchu (Grubberg, Hrubý vrch) a pro skalní bludiště, které se nalézá mezi masivy Lysých skal. Nižší, východní vrchol, je nesnadněji přístupný. Střední vrchol je turisticky snadno přístupný. Na jeho vrcholové plošině s velkým skalním hrncem je vytesán kříž, málo čitelné iniciály a letopočet 1860. Na jižní stěně se vyskytují ronové rýhy a západně od hlavního vrcholu se nalézá skalní brána.

95. UHLÍŘOVA ČAPKA

(Köhlermütze, Uhlířova čepice, Uhlířská čepice, Mütze, Feueresser)

Matouschek: Köhlermütze
vyobrazení: JGV, roč. 18, str. 96; Kauschka, 1924, str. 140
polesí: Špičák, odd. 3
nadm. výška: 620 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák
horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Gahler, Kahl, 13. 9. 1891 po přehozeném laně

- výstupy: 1. Údolní („dřičský“) komín; IV; Kirchhof, Blumrich, Salomon, 25. 3. 1904
2. Východní spára; V; Kauschka, 31. 7. 1904; spárou a vlevo do komínu
3. Západní spára; V; Kauschka, r. 1905; kolem pamětní desky
4. Západní komín; VI; Čihula, Machovič, 1. 6. 1957; pravou částí západní stěny; 1 kruh

Velmi známá horolezecká skála, která je na východním úbočí Stržového vrchu (Grubberg, Hrubý vrch) dobře patrna (jmenovitě po opadu listí) jak z Lysých skal, tak přímo z Oldřichova v Hájích. Od Lysých skal se vydáme stezičkou zprvu horizontální, později stoupající a opět klesající a asi po 45 min. dorazíme k mohutné

skále Uhlířovy čapky. Náhorní stěna měří 16 m, stěna údolní dosahuje 25 m výše. Na náhorní stěně je umístěna železná, dnes již zrezivělá deska na památku horolezce Karla Gahlera, který se zřítíl v červenci 1906 ze severní stěny Festkogel v Alpách. Uhlířova čapka byla poslední skálou, kterou před odjezdem do Alp v Jizerských horách zlezl. Z vrcholu, na kterém je zapuštěn jednoduchý kříž (původně z r. 1892) je překrásný rozhled. Na severní straně je skalní brána, na straně západní aplitová žíla.

96. KOVADLINA na Stržovém vrchu
(Amboss)

polesí: Špičák, odd. 3
nadm. výška: 580 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák
horolezectví:

- výstupy: 1. Jihozápadní hrana; II; se dvěma vytesanými stupy
2. Jižní spára; IV; Kauschka, Kirchhof, Salomon, podzim 1904
3. Varianta jižní spáry; V; Ebert, 9. 8. 1953
4. Údolní stěna; VI; W. Ginzel, Mai, podzim 1956; od východu

Kovadlina vyniká svou třicetimetrou údolní stěnou mezi četnými skalisky, roztroušenými pod Uhlířovou čapkou. Nad mohutnou údolní stěnou porostlou jeřáby vyčnívá obří převis. Na samotné vrcholové plošině je posazen asi 2 m vysoký, nesnadno přístupný skalní blok s vytesanými písmeny a čísly.

97. SKALNÍ HŘÍB na Stržovém vrchu
(Pilzstein)

Matouschek: Pilzstein
polesí: Špičák, odd. 3
nadm. výška: 670 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

7 m vysoká skála hřibovitého tvaru, s velmi širokým kloboukem asi 10 m dlouhým a 4 m silným. Útvar se nalézá na horském hřebenu z Lysých skal na Stržový vrch (Hrubý vrch, Grubberg), severně od vrcholu, v místech, kde se stýkají lesní oddělení 3/32/33.

98. LOUPEŽNICKÁ JESKYŇE
(Räuberhöhle, Loupežnická sluj)

Matouschek: Räuberhöhle (chybně zakresleno!)
vyobrazení: JGV, roč. 40, str. 39
polesí: Špičák, odd. 35
nadm. výška: 460 m n. m.

Známý a ojedinělý geologický útvar v Jizerských horách, ke kterému se vážou pověsti o loupežné bandě Petra Vorbacha, popraveného 1470 ve Zhořelci (viz i lok. č. 99) a o lupičích zvaných Reichenberger Galgenberger z r. 1849. Jeskyně je ve skalním stupni, asi 3 m vysokém a asi 60×50 cm velký vchod je obrácen k severovýchodu. Úzká, 3 m dlouhá chodba vede do vlastní jeskyně, asi 5×3×2 m velké. Z jejího jihovýchodního rohu vede uzoučká chodba do tzv. klenotnice.

Jeskyni nalezneme nejspíše tak, že ze státní silnice Oldřichov v Hájích—Raspenava odbočíme asi 400 m před hrází obnoveného rybníku vlevo vozovou cestou a jdeme 400 m k severozápadozápadu nízkým bukovým lesem na jižní sedlo Březového kopce. Odtud průsekem k jihu až k mezníku oddělení 35/36/40/29 a dále 40 m k severovýchodu na okraj starého bukového a mladého smrkového lesa.

99. SKALNÍ HRAD
(Burgstein, Gebirgsstein, Hradní kámen)

Matouschek: Burgstein
polesí: Špičák, odd. 32, 33, 39, 40
nadm. výška: 600 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

Velmi známá vyhlídková skála leží na zeleně značené turistické cestě a sloužila prý před staletími jako příbytek silničním lupičům, kteří ohrožovali zemskou stezku vedoucí nad dnešním Hřebenovým bukem (Kammbuche). Na vrcholu stávala prý dřevěná tvrz a dodnes jsou ve skále (podobně jako na Jezdci, lok. č. 108) patrna vytesaná ložiska pro trámy. Asi 15 m vysoký skalní masív, přístupný vytesanými schody, je oddělen od sousedního nižšího skaliska širokým komínem, podle pověsti nazvaným „Panenský skok“. Na vrcholu skály je velký skalní hrnc, do kterého se stahuje dešťová voda a je tudíž zarostlý vlhkomilnou vegetací.

100. TEMNÁ VĚŽ
(Dunkelturm, Tmavá věž, Ponurá věž)

polesí: Dětřichov, odd. 56
nadm. výška: 590 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák
horolezectví: vrcholová knížka; prvovýstup Kauschka s druhy, kolem roku 1905 po přehozeném laně
výstupy: 1. Východní stěna; VI; W. a H. a G. Ginzel, 31. 6. 1951; přes kruh
2. Jihovýchodní šikmý sokolík; VI; Čihula, 15. 8. 1957

Velmi málo známá horolezecká skála (donesedávna patřila mezi dosud nezlezené!) se nalézá přímo na žlutě značené cestě (tzv. Exkursionsweg) pod Špičákem. Cesta prochází mezi vlastní věží a skaliskem na její náhorní straně. Celková výška mohutné, ponuře vyhlížející skály je asi 12 m.

101. GUTTENBERGOVY SKÁLY
(Guttenbergfelsen, Gutenbergova skála)

Matouschek: Guttenbergfelsen
polesí: Dětrichov, odd. 57
nadm. výška: 600 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

Pokračujeme-li dále značenou „Exkursní cestou“ od Temné věže, projdeme jednou z nejkrásnějších a nejpravidelnějších skalních bran Jizerských hor a octneme se záhy u skály, která zleva spadá k cestě a na níž je zřetelně vytesán nápis: Guttenbergfelsen 1906. Původ pojmenování se nepodařilo dosud spolehlivě objasnit; soudě podle „exkursní“ cesty, která byla zřejmě použita k pravidelným lesním pochůzkám a inspekcím, byly skály pojmenovány po významném lesníkovi, předsedovi inspekční pochůzky z r. 1906. Skála sama pokračuje skalním hřebenem vzhůru ke Špičáku.

102. KAMENNÝ HŘIB na Oldřichovském Špičáku
(Steinpilz, Steintisch, Pilzstein)

polesí: Špičák, odd. 12
nadm. výška: 670 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

Asi 6 m vysoká skála hřibovitého tvaru s nápadným skalním hrncem na vrcholu. Nalézá se těsně vlevo u zeleně značené cesty od Hřebenového buku na Oldřichovský špičák, asi 200 m pod jeho vrcholem.

103. OLDŘICHOVSKÝ ŠPIČÁK
(Gipfelfelsen des Spitzberges)

Matouschek: Spitz Berg
vyobrazení: JGV, roč. 24, str. 48 (skalní brána)
polesí: Špičák, odd. 12, 13
nadm. výška: Δ 723 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

Vrcholové skalisko s krásným rozhledem leží přímo na značené turistické cestě a na vrcholové plošině je umístěn trigonometrický bod a je vytesán letopočet 1890.

Asi 50 m severozápadně pod vrcholem se nalézá skalní brána označená tabulkou.

104. DŮLNÍ SKÁLA
(Bergwerkturm)

polesí: Špičák, odd. 13
nadm. výška: 650 m n. m.
SPR: Oldřichovský Špičák

6 m vysoká skalní jehla, dosti obtížně od severovýchodu přístupná. Vystupujeme-li na vrchol Oldřichovského Špičáku od jihu ze sedla, odbočíme v polovině výstupu asi 15 m širokou skalní průrvou a pokračujeme 50 m k severozápadu až k Důlní skále, která stojí nalevo u silného smrku. Skála byla pojmenována po dnes již opuštěném dolu na slídu (pegmatit), který se nachází třicet metrů severozápadněji (patrný nevelký kruhovitý vchod do krátké chodby).

105. ČERTOVA SKÁLA u Stráže nad Nisou
(Teufelsstein bei Habendorf)

vyobrazení: JGV, roč. 42, str. 87
nadm. výška: 365 m n. m.

Asi 5 m vysoká skalní brána leží již mimo areál vlastních Jizerských hor a to asi 750 m za železniční stanicí Stráž nad Nisou směrem na Frýdlant; skála je pouhých 30 m severně od trati ve smíšeném lese.

106. DRAČÍ KÁMEN
(Drachenstein, Drachenberg, Drachenfels, Dračí vrch, Dračí skála, Dračí skály, Dračí hora)

Matouschek: Drachenstein
vyobrazení: JGV, roč. 41, str. 39; JGV, roč. 13, str. 46
polesí: Kateřinky, odd. 131, 132, 135, 136
nadm. výška: Δ 675 m n. m.

Význačný vyhlídkový bod ležící na odbočce značené cesty. Vrchol je opatřen vytesanými schody a zábradlím z r. 1902. Na vrcholu jsou skalní hrnce, z nichž největší má v průměru přes metr a je 34 cm hluboký. Vrchol je asi 12 m vysoký.

107. KRABICE

(Schachtelstein, Škatulka)

Matouschek: Schachtelstein
polesí: Kateřinky, odd. 12
nadm. výška: 730 m n. m.

Skála pouhé 3 m vysoká má na jihovýchodní straně nápadnou biotickou pecku ve tvaru dřevěných krabic vyráběných v minulém století v Hejnicích. Nalézá se na jihozápadním svahu Milíře (Houbový vrch, Pilzeberg). Ze žlutě značené cesty z Kateřinek do Fojtky, odbočíme na jejím nejvyšším bodě značenou cestou k Závorám (Zirkel). Po 300 m odbočíme z mýtiny s obnaženou sutí vpravo vozovou cestou. Pokračujeme jí přes sedlo asi 150 m k východu k mostu. Za ním odbočuje vlevo k severovýchodu do smrkové stráně další cesta. U ní (asi po 350 m) se nalézají Krabice vlevo v zatáčce.

108. JEZDEC

(Reitstein, Jezdcův kámen, Jezdcova skála)

Matouschek: Reitstein
vyobrazení: JGV, roč. 6, str. 24; Kühn (1934), str. 284
polesí: Harcov, odd. 96
nadm. výška: 500 m n. m.

Velmi známá skála, která leží na odbočce žlutě značené cesty z Liberce do Kateřinek. Je přístupná vytesanými schody z náhorní strany, která měří asi 4 m, zatímco strmá údolní dosahuje 15 m. Jezdci bylo již v odborné i vlastivědné literatuře věnováno mnoho pozornosti a to pro dávno zaniklou tvrz, která na jeho temeni stávala. Po ní zůstaly ve skále na západní straně vytesána ložiska trámů vnějších dřevěných pavlačí. Na severovýchodním rohu je vytesána ve skále místnost asi 4 × 2 m a na hladce opracovaných stěnách jsou vytesána čísla a písmena: 12/3/82 H G P, 1406 a kříž. Vlevo nahoře písmena H L A A H (zřejmě novodobě!); na severní straně H W B 1670 a na straně západní 1414 a 1421. Kromě toho na náhorní straně jsou patrné zřetelné zbytky příkopů a valů.

Ke skále se váže několik pověstí o Černém Jírovi a jeho lupičské bandě, o unešené princezně Kunigundě a dobytí hradu, při kterém zůstala ve skále otištěna podkova koně Černého Jíry, který byl spojen s ďáblem. Jednalo se zřejmě skutečně o lupičský hrádek, který byl rozbořen a na jeho místě postavena tvrz, chránící cestu podél Černé Nisy. V husitských válkách se z ní znovu stal úkryt lupičů, který byl pány z Bibersteina přepaden a zničen. V podrobnostech odkazujeme na příslušnou literaturu (KÜHN 1934; ROHN 1763; SEDLÁČEK 1895; Mitt. d. Ver. f. Heimat., roč. 1926, 1930, 1931).

109. KOVADLINA

(Schmiedstein, Schmidtstein, Kovářovy kameny, Schmiedův kámen, Schmidův kámen, Schmidův kámen)

Matouschek: Schmiedstein
vyobrazení: JGV, roč. 37, str. 96
polesí: Harcov, odd. 217
nadm. výška: 520 m n. m.

Známa vyhlídková skála asi 8 m vysoká se železnými stupy se nachází asi 250 m severovýchodně od restaurace Liberecká výšina. MÜLLER 1933 udává odtud rohovec a jako mineralogickou zvláštnost kyselou pecku. Ke skále se váže pověst související s loupežnou tvrzí na Jezdci.

110. JEŽIŠKOVY SKÁLY

(Christkindlsteine, Ježiškův kámen)

Matouschek: Christkindlsteine (chybně zakresleno)
vyobrazení: JGV, roč. 3, str. 32
polesí: Harcov, odd. 65
nadm. výška: 650 m n. m.

Skalní skupina s nejvyšší „věží“ 5 m vysokou leží asi 20 m severně od značené výstupové cesty do Rudolfova, odbočíme-li z ní asi 100 m před jejím nejvyšším bodem. Dle HÜBLERA (1882) byla skála poněkud zničena lamači kamene. Znamé jsou zde ohromné skalní hrnce, resp. vanovitě prohlubně, které daly skále i jméno. Podle místní pověsti skálu totiž navštívila na útěku do Egypta Svatá rodina a prohlubni bylo použito jako sedátek a vaničky.

Do skupiny Ježiškových skal patří i 5 m vysoká, pouze horolezecky přístupná skála, která byla (HÜBLER — JGV, roč. 3, str.) označována názvem „Deutsch auf ewig“. Na jejím vrcholu je skalní hrnc a skála se nalézají jen několik metrů severně od výstupové lyžařské cesty na rozhraní mladého a starého smrkového lesa.

111. MEŠNÍ KÁMEN a ZVONICE

(Messstein, Messestein, Läutstein, Läutesteine)

Matouschek: Mess- und Läutsteine (chybně zakresleno)
polesí: Harcov, odd. 60
nadm. výška: 640 m n. m.

Skalní skupiny zajímavé nikoli po stránce přírodovědecké, nýbrž jako historické památky. Mešní kámen je asi 4 m vysoká skála,

u které byly mezi dubnem a červnem 1757 slouženy polní mše, protože v dobách sedmileté války a moru se do lesů uchýlilo mnoho libereckých rodin. Iniciály vytesané do severozápadní stěny patří duchovním, kteří mše sloužili; nápisy od shora dolů: kříž, IHS, srdce probodnuté třemi šípy, 1757, PJH (Josef Hartisch), PJS (Johann Schicht), JWP (Michael Wittek), GFHIC; vpravo ve výklenku je vytesaný kříž. Jen asi 60 m k východojihovýchodu na hřebeni je asi 15 m vysoká skála Zvonice, na níž v uvedené době bývala dřevěná věžička se zvonem. Na západní straně skály je nápis Läutstein.

Skály nalezneme nejdříve od Harcova; asi 100 m od míst, kde silnice Harcov—Rudolfov vchází do lesa je prudká zatáčka a po dalších asi 250 m další zatáčka. Zde odbočuje vpravo vozová cesta, kterou pokračujeme asi 40 m vzhůru k severovýchodu, dále 100 m rovinatým úsekem k severu na zarostlou paseku. Odtud 80 m pasekou vpravo vzhůru do vysokého smrkového lesa, ve kterém najdeme ještě staré plechové turistické značení (červený kruh na bílém poli). Čelní stěna Mešního kamene s nápisy je orientována k severozápadu.

112. KAMENNÝ STŮL (Steinerner Tisch, Napoleontisch)

Matouschek: Steinerner Tisch
polesí: Harcov, odd. 41
nadm. výška: 650 m n. m.

Morfologicky zajímavý skalní útvar je tvořen asi 1 m vysokým žulovým kvádrem, který je několik metrů dlouhý a jehož deska je téměř zcela rovná. Na údolní „stěně“ je zvětralý letopočet 1738. (HÜBLER 1902.) Ke skále se váže několik pověstí o zbloudilých poutnicích, kteří zde přenocovali či o Bedřichu Velkém, který zde se svým doprovodem prý posnídal. Několik kamenů v blízkosti údajně připomíná židle.

Skála leží ve velmi husté smrčině asi 30 m východně od hřebenového průseku, ke kterému vede cesta z Harcova od rozbořené pily (z tzv. Mittel Zipfel) kolem Hieblova pomníčku.

113. SKALNÍ MOST u Karlovy hutě

polesí: Karlov, odd. 4, 8
nadm. výška: 725 m n. m.

Z přírodovědeckého hlediska nepříliš významný skalní útvar, vyhledávaný spíše turisty. Jedná se o oválnou skalní plotnu asi 6 m dlouhou, která leží na dvou balvanech přes Blatný potok a tvoří

tak most. Útvar se nalézá několik desítek metrů proti proudu nad býv. dolní Blatnou pilou v blízkosti zaniklé Karlovy hutě (Karls-hütte).

114. ŽIDOVSKÝ DŮM (Judenhaus, Judenstein, Jettenstein)

Matouschek: Judenhaus
vyobrazení: Hübler 1882, tab. VII; Müller 1933
polesí: Harcov, odd. 30
nadm. výška: 590 m n. m.

Asi 10 m vysoká skalní skupina na hřebeni, který se táhne podél pravého břehu Harcovského potoka. Skála leží několik metrů pod hřebenem a pod vrcholem Klášterního vrchu, má několik skalních hrnců a na její západní straně je 2 m vysoká otevřená jeskyně, která — podle místní pověsti — sloužila za napoleonských válek za obydlí židovské rodině. Ve skále jsou ještě patrné zbytky po vytesaném německém názvu skály.

115. BRUČOUN (Brummstein, Brummloch, Bručivý kámen)

Matouschek: Brummstein
vyobrazení: Hübler 1882, tab. V; JGV, roč. 3, str. 35
polesí: Harcov, odd. 29
nadm. výška: 560 m n. m.

Známá skála asi 270 cm vysoká, leží na stejném hřebenu jako lokalita předešlá, pouze asi 500 m jihovýchodněji ve vysokém smrkovém lese. Skála je vidět z průseku, který probíhá těsně pod hřebenem. Na severozápadním rohu (!) je skalní hrnc 70 cm hluboký a 100—150 cm v průměru. Pod ním jsou tři vodou vykapané díry. Morfologicky je tento skalní hrnc jedním z nejpamátnějších v Jizerských horách, protože je vlastně o 90° otočen; vysvětlení je možné jen tak, že vlivem zvětření podloží skála, na které byl již skalní hrnc vytvořen, se převrátila na bok. Skála byla pojmenována podle toho, že při silném jihozápadním větru bylo z prohlubni slyšet bručivý zvuk. K Bručounu se váže podobná místní pověst jako k lok. č. 110.

116. TRNIŠTĚ (Dornst, Tirns)

Matouschek: Dornst
vyobrazení: Lillie 1895, str. 446
polesí: Harcov, odd. 81
nadm. výška: 710 m n. m.

Známa asi 15 m vysoká skála s polorozpadlým zábradlím, vytesanými schody a menšími skalními hrnci na vrcholu. Leží přímo na zeleně značené turistické cestě od Hašlerovy chaty v Hraničné do Janova n. Nis. Skála je opředena pověstmi o zakletých pokladech, lesních vílách a bezhlavém rytíři.

117. VIKLAN u Jindřichova
(Wackelstein bei Hennersdorf)

Matouschek: Wackelstein
vyobrazení: Lidé a země, roč. 4 (1955), č. 3
polesí: Nová Ves, odd. 308
nadm. výška: 640 m n. m.

Geologicky známý skalní hřib (RUBÍN 1960, CHÁBERA 1955) leží na žlutě značené cestě z Bramberku do Janova, asi 300 m za jindřichovským sedlem. Skála je od cesty vzdálena asi 300 m severně a je z ní dobře patrna ve vysokém smrkovém lese. Na mohutné žulové desce 5 m dlouhé a 1 m vysoké, spočívá menší kvádr, asi 30 cm vysoký a 60 cm široký. Teprve na něm leží vlastní klobouk hřibu — deskovitý kvádr, vysoký asi 1 m a 3×2 m velký. Díky částečnému rozpadu středního bloku se balvan přestal viklat.

118. VYHLÍDKA u Smržovky
(Finkenstein, Fenkstein, Finkstein, Finkův kámen, Vyhlídka generálmajora Samochvalova, Samochvalov, Pěnkavčí kámen, Pěnkavčí vrch, Finkova skála)

Matouschek: Finkstein
vyobrazení: Hübler 1882, tab. I, II; JGV, roč. 9, str. 87
polesí: Smržovka, odd. 504
nadm. výška: 675 m n. m.

Známa vyhlídková skála leží nad nádražím ve Smržovce na zeleně značené cestě. Jižní stěna dosahuje výše 30 m a severní stěna pouze 8 m a skála je zpřístupněna vytesanými stupy a železným zábradlím. Jedno schodiště vede severní stěnou k vrcholové plošině s menšími skalními hrnci, druhé západní stranou k tzv. „čertově studánce“ — mohutnému skalnímu hrnci o průměru 130×140 cm a hloubce 50 cm; prohlubeň je celý rok naplněna srážkovou vodou. Nad ní je ronová rýha, která přímo do ní ústí. Ke skále se váže pověst o čertu, který si zvolil skálu za svůj příbytek a o zbožném muži, který, když se čert vzdálil, vztyčil na vrcholu kříž. Když se čert vrátil a spatřil kříž, vyrazil ze zlosti do skály díru — „čertovu studánku“.

Podle jiné pověsti bydlel ve skále hodný skřítek Sklenařík, který se nešťastně zamiloval do lidské dcery a když byl odmítnut plakal tak, že místo slz se mu z očí řinuly drahokamy. Pokud se týká názvu skály, užíváme vžívajícího se pojmenování Vyhlídka, protože dříve užívaný název Pěnkavčí kámen je nesprávný, neboť německý název není odvozen od pěnkavy, nýbrž od jména smržovského továrníka Finka.

119. SKALNÍ HŘIB v Horním Polubném
(Kaiserstein in Polaun, Císařský kámen v Polubném)

polesí: Horní Polubný, odd.
nadm. výška: 730 m n. m.

Geomorfologicky známý (významem stojí hned za lok. č. 117) skalní útvar se nelézá nad pilou, asi 200 m západně od nádraží v Polubném-Kořenově a je v mladém smrkovém a březovém lesiku pozorovatelný i ze silnice. Skalní klobouk o průměru asi 3 m spočívá na nepatrně základně na podstavci 5 m vysokém.

120. CÍSAŘSKÝ KÁMEN
(Kaiserstein, Kohlstatte Spitzberg)

Matouschek: Kaiserstein
vyobrazení: Lilie 1895, str. 61
polesí: Rádlo, odd. 31
nadm. výška: Δ 636 m n. m.

Geologicky a morfologicky bezvýznamný skalní útvar, známý jen jako výletní místo (leží na značené cestě nad obcí Milíře) a tím, že jej 15. 9. 1779 navštívil císař Josef II. Na památku této návštěvy byl na vrcholové skalisko, asi 2 m vysoké, umístěn pamětní nápis. V současné době je vrch porostlý vysokým smrkovým lesem a nenabízí (jak PATOČKA 1955 chybně udává) žádný rozhled.

121. KOTEL v Jablonci nad Nisou
(Kesselstein bei Gablonz, Gablonzer Kesselstein)

nadm. výška: 530 m n. m.

Místně známá skála s velkým skalním hrncem (průměr 80×130 cm, hloubka 35 cm). Asi 2 m vysoká skála se nalézá v zahradě domu čp. 14 na Turnovské třídě v Jablonci nad Nisou a na jejím vrcholu je umístěn železný kříž a pamětní deska z r. 1904, kdy byl kámen při stavbě silnice pietně odsunut o 75 cm a ohrazen plotem.

122. VYHLÍDKA u Dobré Vody
(Schnuppstein, Kreuzstein, Skála u vodojemu)

Matouschek: Schnuppstein
vyobrazení: Watznauer 1935, str. 36
nadm. výška: 630 m n. m.

6 m vysoká skála opatřená schůdky a zábradlím, z níž je krásný rozhled na Jablonec n. Nis. Leží při silničce do osady Dobrá Voda, asi 900 m západně od sedla ve Vrkoslavcích, dosažitelného elektrickou dráhou. Skála je zbytkem břidličnatého přikrovu Jizerských hor a je prostoupena množstvím aplitových žil. Vlastní styk břidlice se žulou je asi 6 m pod dnešní úrovní terénu na úpatí skály.

123. KOTEL ve Vrkoslavcích
(Teufelsstein bei Seidenschwanz, Kesselstein)

Matouschek: Kesselstein
vyobrazení: Lilie 1895, str. 96; Häufler a kol. 1960, str. 38; Chábera 1955
nadm. výška: 615 m n. m.

Známý geologický útvar — balvan o velikosti 5 m — spočívá na třech menších balvanech tak, že tvoří jakousi jeskyňku. Na vrcholu je skalní hrnc o průměru 75×55 cm. Ke skále se váže místní pověst a byla považována za sídliště pravěkých lidí. Nachází se na západním okraji obce (RUBÍN 1960 udává mylně okraj východní) u hřbitova.

124. ČERNOSTUDNIČNÁ VĚŽIČKA
(Schwarzbrunntürml)

polesí: Nová Ves, odd. 118
nadm. výška: 855 m n. m.

Štíhlá skalní věžička se nachází asi 150 m západoseverozápadně od vyhlídkové věže na Černé Studnici. Na jejím severozápadním úpatí je menší viklavá plotna. Skála je vysoká asi 8 m a je horolezecky přístupná od východu, severu a severozápadu.

125. ČERTOVY SKÁLY na Černé Studnici
(Teufelsfelsen am Schwarzbrunnkamm, Čertův kámen)

Matouschek: Teufelsfelsen
vyobrazení: Kauschka 1924, str. 141
polesí: Nová Ves, odd. 41
nadm. výška: Δ 833 m n. m.

Pod tímto jménem je shrnuto pět skalních skupin, blízko značené cesty na hřebenu Černé Studnice, asi 900 m východně od chaty s rozhlednou. Smrkový les přesahuje jediná, asi 25 m vysoká skála, která se jmenuje „Kladívko“ (také Kachňátko, Hammer, Ente) a je přístupná pouze cestou IV. stupně obtížnosti od severu; vrcholový, mírně se viklavý blok je přístupný od jihu. V nejjihovýchodnější skalní skupině se nalézá menší, dobře vyvinutý skalní hrnc. V okolí skal jsou suťová pole a jižně odsud se nalézá skála Huschekfelsen, u které se v r. 1875 zastřelil hajný Huschek.

126. BUCHTA
(Buchte)

polesí: Nová Ves, odd. 127
nadm. výška: 760 m n. m.

4 m vysoká skála s nápadnou deskovitou odlučností žuly a s aplitovou žilou. Na jejím jižním úpatí je vytesán letopočet 1888 a skála se nalézá přímo na severním okraji značené hřebenové cesty asi 200 m západně od osamělého domu na hřebeni Černé Studnice. Asi 150 m jihovýchodně od ní je suťové pole.

127. MUCHOV
(Fliegenstein, Rohanstein, Hammerfelsen [pro západní věž],
Múchov, hora Muchovská, Muchovské skály)

Matouschek: Muchov
vyobrazení: JGV, roč. 34, str. 24, 28
polesí: Smržovka, odd. 132, 133, 405
nadm. výška: Δ 786 m n. m.

Rozsáhlá a členitá skupina skal na červeně značené cestě Černostudničním hřebenem s vyhlídkovým bodem (kamenné schody k vrcholu byly vybudovány r. 1890). Zde je umístěna i televizní retranslační stanice. V okolí jsou rozlehlá suťová pole a na nejzápadnější věži je patrna úzká aplitová žila.

128. SKALNÍ BRÁNA na Černostudničním hřebenu
(Felsentor, Grabsteine, Grenztürme, Sturmwand, Lug ins Land
[pro východní věže], Steinernes Meer [pro východní suťovisko],
Felsen von Ober Hammer, Skalní divadlo)

Matouschek: Felsentor
vyobrazení: JGV, roč. 34, str. 32
polesí: Smržovka, odd. 133, 405
nadm. výška: 745 m n. m.

Rozsáhlá a členitá skupina skal 5—10 m vysokých se známou skalní průrvou, kterou prochází červeně značená cesta hřebenem Černé Studnice. V okolí skal jsou suťová pole.

129. TEREZINKA

(Theresienhöhe, Schafstein, Schaffstein, Výšina Tereziina, Tereziin vrch, Tereziina výšina, Tereziínská, Šouf, Kameny)

Matouschek: Theresienhöhe
vyobrazení: JGV, roč. 34, str. 32
polesí: Smržovka, odd. 135
nadm. výška: 600 m n. m.

Skupina 10—15 m vysokých skalisek, která byla r. 1853 zpřístupněna kamennými schody a zábradlím. Dva spodní skalní masivy mají ve východních stěnách křemenné žíly s velkými krystaly a cizí vložky (krystalické břidlice?). V okolí skal jsou rozlehlá suťová pole. Ke skále se váže pověst o spoutané krasavici a jejím vysvoboditeli. Nynější jméno obdržela skála v 19. století na památku Terezie Mayerové, manželky místního továrníka, která zde ráda dlela.

130. BÍLÁ SKÁLA u Příchovic

(Haidstein, Haidštejn, Žulov, Žalov)

Matouschek: Haidstein
polesí: Příchovice, odd. 19
nadm. výška: 963 m n. m.

Skupina několika křemencových skal leží nad zeleně značenou cestou z Počátku do Příchovic, asi 1,8 km východně od příchovického kostela. Z údolní (západní) strany jsou skály 6—10 m vysoké, z náhorní jsou přístupné po téměř vodorovných hřebenech. Podle WATZNAUERA 1935 je zde možno rozeznat zrnka křemene a vrstvení původní písčité břidlice, z níž křemenec přeměnou vznikl. Ze skály je krásný rozhled a v jejich okolí jsou rozsáhlá suťová pole.

131. POHANSKÉ KAMENY u Višňové

(Heidsteine bei Weigsdorf, Heidenstein, Heidesteine, Opferstein, Opfersteine, Opfertisch, Druisteine, Götzentempel, Der grosse Stein, Teufelskutsche)

vyobrazení: Heimatk. d. Bez. Friedland III, str. 9; JGV, roč. 22, str. 80
nadm. výška: 290 m n. m.

Známa skupina skal ve frýdlantském výběžku na žlutě značené cestě (západně od nádraží), která je zpřístupněná železným zábradlím. Pamětní deska upomíná na 5. VI. 1895, kdy při exkursi Anthropologické společnosti vyvrátil prof. Rudolf von Virchov domněnku, že skalní hrnce vznikly lidskou činností. Vlastní skála je asi 3 m vysoká a spočívá na dvou ještě mohutnějších balvanech, takže tvoří skalní bránu. Na severní straně vrcholu je veliký skalní hrnc a kolem něho dalších šest, o průměru až 60 cm. Skály jsou žulové a nejděná se o bludné balvany. V okolí byly nalezeny kamenné sekery.

Literatura: Jahresschrift der Gesellschaft f. Anthropologie und Urgeschichte d. Oberlausitz, Bd. I, str. 349—351, Bd. II, str. 338.
Preusker; Blicke in die vaterländische Vorzeit, Bd. I, str. 10—23, Tafel I—II; 1841

132. BÍLÉ KAMENY u Srbské

(Weisse Steine bei Wünschendorf, Weisser Stein)

vyobrazení: Heimatk. d. Bez. Friedland, I, str. 92
nadm. výška: 360 m n. m.

Asi 200 m dlouhý skalní hřeben z čistého křemene, který tvoří asi 3 samostatné vrcholy, z nichž jeden je jen nesnadno přístupný. Údolní stěna dosahuje výšky až kolem 30 m, výška samostatného skaliska je asi 13 m. Hřeben se nalézá ve smíšeném smrkovém a dubovém lesíku, přímo na čs.-polských hranicích, asi 1,2 km severozápadně od kostela v Srbské v nejseverovýchodnější části frýdlantského výběžku. Lokalita je známá jako naleziště vzácné formy křemene - tzv. hvězdovitého křemene (*Sternquarz*).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Gebauer F. (1926): Väterspuren auf Vatererde
 Häußler V. a kol. (1960): Zeměpis Československa.
 Hübler F. (1902): Führer durch das Jeschken- und Isergebirge, Theile des Lausitzer und Mittelgebirges, durch Reichenberg und Umgebung.
 Hübler F. (1882): Über die sogenannten Opfersteine des Isergebirges — Mitt. aus d. Ver. d. Naturfreunde in Reichenberg; 13:19—70.
 Chábera S. (1955): Viklany a hříbovité útvary v Jizerských horách — Lidé a země IV/3.
 Kauschka R. (1924): Wandern und Klettern.
 Kühn K. F. (1934): Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg — A. Land Böhmen; Bd 51.
 Leutelt G. (1932): Die Landschaft — Heimat. d. Bez. Gablonz, I.
 Letošník V. (196):
 Lilie A. (1895): Der politische Bezirk Gablonz.
 Matouschek J. (1927): Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge.
 Müller B. (1933): Erdgeschichte — Heimat. d. Bez. Reichenberg, I.
 Patočka F. (1955): Jizerské hory a Ještěd v létě.
 Rohn C. (1763): Chronic vorm. Böhm. Cron-Lehen.
 Rubín J. (1960): Turistické zajímavosti ČSSR — geologie.
 Schwarz E. (1934): Die Orts- und Flurnamen des Bezirkes Gablonz — Heimat. d. Bez. Gablonz, 2 (3).
 Sedláček A. (1895): Hrady, zámky a tvrže království Českého, 10. díl.
 Watznauer A. (1935): Die Geologie des Bezirkes Gablonz — Heimat. d. Bez. Gablonz, 4.
 — Jizerské hory (1958, 1961); soubor turistických map 1:75000, 1:100000
 — JGV Jahrbuch des deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge (1885—1941)
 — Mitteilungen des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues (1907—1942)

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Abhandlung ist das erste Werk, das in erschöpfender Weise die Felsen des Isergebirges behandelt, welche in geologischer, geomorphologischer und bergsteigerischer Hinsicht wichtig sind.

Der erste Teil ist der allgemeinen Beschreibung des Isergebirges gewidmet, welches einen Teil der Sudeten bildet. Das Zentralmassiv besteht aus Einglimmergranit (der Schwarzbrunnkamm aus Zweiglimmergranit) und hauptsächlich an den Nord- und Westhängen haben sich Felstürme herausgebildet, welche an ihren Talseiten eine Höhe bis zu 80 m erreichen. Das Terrain in diesen Gebieten ist sehr wild und ungangbar, daher gehören diese zu den urwüchsichsten des Isergebirges.

In bergsteigerischer Hinsicht verfügt das Isergebirge über eine grosse Anzahl von freistehenden Granittürmen mit leichten bis schwierigsten Aufstiegen von Hochgebirgscharakter, welche als Eigenart glatte Platten aufweisen, die man nur mit Hilfe hervorstehender Feldspatkrystalle überwinden kann. (Nummern des Textes: 92, 84, 50, 15, 48, 5, 67, 43, 95, 63, 9, 17, 79, 96, 52, 53, 54, 49, 100, 58, 80, 61, 7, 87, 60, 125, 71, 32, 128.)

Der Grossteil der Felsen liegt in den 19 Naturschutzgebieten, welche im Jahre 1960 im Isergebirge festgelegt wurden. Nach einer Wertung der bisher erschienenen Literatur (von den Isergebirgsfelsen hat eingehender nur Rudolf Kauschka 1924 in seinem Bergsteigerbuche „Wandern und Klettern“ berichtet) und nach Texterläuterungen folgt die eigentliche Abhandlung.

Im ersten Teile sind einige Formen von Zerfall und Verwitterung des Granits beschrieben, welchen wir im Isergebirge begegnen (sogenannte „Opferkessel“, Regenabflussrinnen, Wackelsteine, Pilzsteine, Tropflöcher, Felstore, Felsbrücken, Höhlen, Wasserfälle, Geröllfelder, verschiedenartige Absonderung des Gesteins und weiter das Vorkommen von Aplitadern, Pegmatiten und, basischen Kongregationen). Der ganze zweite Teil (der Grossteil des Textes), enthält das Verzeichnis der einzelnen Felsen unter Anführung von bestimmenden Angaben: Meereshöhe, Name des Reviers, Nummer der Waldabteilung, Bezeichnung des Naturschutzgebietes, Aufstiege mit Angabe des Schwierigkeitsgrades I—VI, allgemeine Beschreibung des Felsens, seiner Besonderheiten und des Zuganges, ausgehend vom nächsten markierten Wege, vorher angeführten Felsen oder Hohenkoten.

Die Abhandlung ist für Naturwissenschaftler, Sportler und alle Isergebirgsfreunde bestimmt und soll hauptsächlich der weiteren geomorphologischen Erforschung des Isergebirges dienen.